HAARLEMMER-MEER-BOEK.

OF

BESCHRYVING,

Hoe men de Haarlemmer en Leytse-Meer bedyken en droog maaken zal: Als ook van de dieptens, gronden, en nuttigheid der zelver.

Mitsgaders:

Van meest alle de MEEREN die

in Noort-Hollant tegen den Huigen-dyk en Saardam bedykt, en tot Land gemaakt zyn, zedert het jaar 1608. tot het jaar 1641.

NEVENS

Een CRONYKJE van de afkomst en 't vergrooten der Dorpen GRAFT en RYP. Als mede een beschryving van den grooten Brand, des Jaars 1654. in de RYP voorgevallen.

DOOR

JAN ADRIAANSZ. LEEGH-WATER,

In zyn leven Ingenieur en Molen-maker van de Ryp in Noort-holland.

Den Tienden Druk, met een Kaart en kopere Platen verciert.

t'AMSTERDAM, by P. VISSER, Boekverkooper op de Leli-gragt, 1727.

OP 't MEER-BOEK
VAN
JAN ADRIAANSZ,
LEEGH-WATER.

AL die nu zyn gezint tot loffelyke zaken,
Om and're nut te doen, ook zelver nut te smaken,
Die lezen dezen Boek, en merke met verstant,
Wat schade deze *Meer* hier daag'lyks doet in 't Lant;
En zoo wy deze schaad, dees afbreuk niet en achten,
Wat wy daar van in 't eind noch hebben te verwachten:
Maar zoo men deze MEER bedykt, bedamt, bepaalt,
Met goede ordre doet, en 't water daar uit maalt,
Geen landen werden dan daar door meer wech genomen,
De Steden daar rontom ververscht door 't lustig stromen,
De grond werd vrugtbaar land, dat overvloedig draagt
Alderlei Graan, Gewas, en Vee, 't welk elk behaagt.
Zoo dat 'er zuivel, ooft, zal overvloedig groeijen.
In 't kort, een Land, aldaar Honich en Melk zal vloeijen.
Een Land, daar 't gantsche Land veel voordeel dan,,geschiet,
Een Land, daar d'Eigenaar veel inkomst van ,, geniet.
Een Land, te recht genaamt, een lustige Lust-Gaarde.
Een Land, daar by geen MEER gelykenis heeft op aarde.
Komt dan Lief-hebbers t'zaam, en toont uw ouden aard,
Grypt dit werk by der hand, en zyt doch niet vervaart.
Hier is geen prykel in, hier is niet voor te vrezen,
Dat blykt door dit geschrift een ydele waan te wezen.
Wat tot verhindering zou konnen zyn gezeit,
Werd grondig en bondig in dit stuk neêrgeleit,
Dus zeg ik andermaal, koom t'zamen, en den raad ,, sluit,
t'Omdyken deze MEER, de kost moet voór de baat,, uit.
Doet als den Visscher deed, en d'goeden Akker,, Man,
Zy bouwen beid op hoop, bouwt t'zamen wakker,, an,
't Zal met Gods hulp wel gaan, betrouwt vast op den Heere,
Hy wil zyn zegen doch tot goede werken keeren.
Looft en pryst zynen Naam, en dankbaar zyt voor 't goet,
Dat, door LEEGH-WATER, gy geniet in overvloed.

HEYNDRIK ALBERTSZ. *Hoe je wilt.*

Dit is Leech-waters *Beeldt, Aenſchouwers, ſiet vry toe,*
Syn geest, die altyt Werckt, en nimmermeer wert moê
Aen t'geen zyn Vaderlandt, tot welſtant kan verſtrecken,
Zich in ſyn Meer-boeck zal, tendeel aen u ontdecken:
Wat d'ander reſt belangt, die ſpreyt zich wyt en breet,
En vat, in ſyn Vernuſt, wat Yemant wiſt off weet.

I. I. Schipper.

I. d. Keyſer. delineauit — *I. Lamsveld Sculp.*

BESCHRYVINGE

Wegens het bedyken en droogmaken van de

HAARLEMMER-MEER.

Om te vertoonen aan de Edele, Wyze, Voorzienige Heeren, de Staten van Holland. Ook mede aan de Edele Heeren Burgermeeſteren, Raden ende Regenten van de groote Steden, Haarlem, Leiden, Amſterdam ende der Gouda. Desgelyks mede aan de Edele Heeren Dyk-Graaf ende Heemraden van Rhynland. Dat die als overſte Bewinthebbers gelieven hier in een weinig te ſpeculeren, ende mede helpen handhaven eendragtelyk te zamen met goede Raad ende Daad, om dit groote, treffelyke, heerlyke ende lofbaarlyke nootwendige werk, eens by der hant te nemen, ende met Godes hulpe mogen bedyken en voltrekken. Het welk zoude dienen tot nut, profyt en voordeel van 't gemeene beſte voor 't Vaderland.

Concordia Res parvæ Creſcunt. Eendragt maakt Magt.

Voorzienige Heeren.

VEel luiden die omtrent Haarlem / Leiden en Amſterdam woonagtig zyn / die zyn wel bekent dat de Haarlemmer-Meer nu tegenwoordig een groot / verderffelyk / en ſchadelyk Water is / gelyk een binnen-landſche Zee / die alle jaren een grooten afbreuk doet aan de omleggende Landen / ende Ingezetenen / gelyk een verſlindende Wolf / het welke te bedenken ſtaat / dat het kind al gebooren is / die 't zoude konnen beleven / dat die zelve Meer zoo veele zoude inſlyten / datze nae by de

Poort

Poort van Amsterdam zoude komen / ende verscheiden Dorpen daar rontom geruïneert zouden wezen. Dat men ook mede de Haarlemmer-dyk aan de zuid-zyde op verscheiden plaatzen met groote kracht van paal-werk tegen de Meer zouden moeten houden. Het welke ik alhier navolgende by verscheiden exempelen zal verhalen.

2. Zeekere verscheide luiden van Aalsmeer / hebben my verhaalt dat by haar leven / door deze voorsz. Meer / een grote meenigte van Morgentalen weg gesleten zyn / byna een kenning van 't land af. Daar nevens is my noch van twee geloofwaardige luiden vertelt / dat haar Vaders huis hadde gestaan hondert Roeden van de Meer / by een Landmeter gemeeten / en tien jaren daar na / quam 't Water van de Meer aan het huis / ende wierden genootzaakt het huis af te breeken / dat is alle jaren tien Roeden in de breete. En op dien tyt gebeurde 't zelve mede dat aldaar een Bouw-akker was gelegen van vyftien roeden lank / die met een groote storm op een nacht gantsch ende geheel was weg gespoelt.

3. Noch heeft my Willem Jansz. Brechten van Aalsmeer verhaalt / dat zyn Grootvader mocht gedenken dat 't landt van de Vennep / ende 't land van de Ruigenhoek / aan malkander quam / dat men die slooten met een stok kon overspringen. Deze en diergelyke exempelen zyn der vele / welke te lank zouden zyn om te verhalen.

4. Nog eenige notabele stukjens die ik niet kan voorby gaan / het welk my den Secretaris van Sloten onlangs verhaalt heeft / dat die Meer ontrent Sloten / 50 Roeden Lands in de breedte op een jaar wech genomen heeft. Ende ook mede dat met een ys-gank / het ys 45 treden in de breedte / onder het zwoord van 't Land was doorgeloopen. Dat meer is / zoo is 'er een Cryn Pietersz. van Nieuwerkerk / die des avonds een fuik in de Meer gezet hadde / aan 't schor van het land / en des morgens doen hy die fuik zoude ophalen / zoo was het land met een groote storm des nachts 10 vadem weg gesleeten ende ingeloopen.

5. Cornelis Jonklaas van Aalsmeer / out 64 jaren / by my wel bekent / heeft my in de maand Maart 1641. verhaalt / dat hy met zyn Vader op den Ruigen hoek gegaan heeft / dat zyn Vader hem zeekere aanwyzinge dede van een Huis en Erve / dat aldaar gestaan hadde / 't welke zyn Vader mogte gedenken dat daar nog van de Meer af 500 Roeden Lants voor 't huis was / en by zyn leven het Huis ende Erve / met die 500 Roeden Lants / gantsch ende geheel was wech gesleten.

6. Noch heeft den voorsz. Jonklaas my op 't zelve pas verhaalt van een zeker oud Man / genaamt Gerritje Fel / die gedenken mogt dat 'er een zeker getal verdolven Akkers / op een nacht waren weg geloopen / 't welk wel 40 Roeden in de breedte was. Zoo dat 'er dezen Wolf altoos zyn klaauwen in slaat / en niet en schroomt de eigenaars hare landen te benemen.

7. In't zelve Jaar nu onlangs geleden / in de maant van October / ben ik geweest tot Haarlem / aldaar ik met verscheiden Borgers veel reden hadde / van den inhout van mijn Haarlemmer-Meer-Boek / en van't bedyken van de Meer: zo ben ik ook mede gekomen by een oude vrouwe / geheeten Angenietjen Jacobs / wonende in de kleine Houtstraat / die my verhaalde dat haar Vader in zyn tyd een stuk lands hadde leggen by Hillegom / tegen over de Vennep / ende dat daar nog twee groote stukken lands aan de Meer-kant voorlagen / ende dat by haar Vaders leven beide de groote stukken lands gantsch ende geheel waaren weg gesleten.

8. Nog wist deze Vrouwe mede te verhalen / dat zy van hare Voor-ouders dikmaal hadde hooren zeggen / dat het land van de Vennip / en het land van Hillegom aan malkander quam / ende datmen met een rafter ofte plank over de sloten konde gaan / van d'eene plaats op d'ander.

9. Nog een zeker Borger van Haerlem / geheeten Jacob Joosten / die zelve heeft mede in den tyd van drie jaren / by de veertig Morgen Lands op't west-end van Aalsmeer verloren / dat van 't water van de Meer is weg gespoelt.

10. Ontrent een week daar na / alzo ik nog begeerig was van de oude gelegentheit van de Haarlemmer-meer te weten / zo ben ik by een oud Huisman gekomen van Aalsmeer / die ik voor dezen lange gekent heb / daar ik veel reden mede hadde. Die my verhaalde dat hy in zyn jonkheit dikmaal met een turfpont met zyn Vader over de Haarlemmer-meer gevaren hadde / en dat hem mogte gedenken dat de oude Kerk van Ryk / bykans een kenning verre van de Meer af stonde / waar van't Kerk-hof van dien nu gants ende geheel weg gesleten is / ende verre in de Meer leit / ontrent hondert roeden van't Land af. Ook wiste deze oude Man te verhalen / dat den mont van de Spiering-meer / in dien tyd qualyk half zo wyd was als nu tegenwoordig.

11. Alle die in deze Contreien van de Haarlemmer-meer bekent zyn / ende zommige jaren daar van daen zyn geweest / en als dan daar na eens weder komen / zo zyn zy in haar zelven verwondert / en staan bykans of zy vreemt zyn / ende die plaatze noit gezien en haden / door de groote verandering die daar dagelyks geschiet.

12. Nog een weinig tyds daar na ben ik gekomen by den Secretaris van Sloten / dien ik dit voorgaande verhaalde / die tegen my zeide / dat zyn Voorouders wisten te zeggen / dat daar nog een Kerk / buiten deze weg-gesleten Kerk van Ryk gestaan hadde / en doen men deze buitenste Zuiderze Kerk niet langer van 't slyten van de Meer en konde houwen / zo rezolveerden die Boeren te zamen / wederom de Kerk die nu weg-gesleten is / Noort aan te landewaarts in te zetten / zo verre als men een wit Paart konde zien ofte beogen / ende meinden als dan dat zy nu en altyd van 't Water van de Meer bevryd zouden wezen / het welke na datum van dien heel anders gebleken is / en te bezorgen staat / hoe langer hoe slimmer zal werden.

13. Nog wiste den Secretaris mede te verhalen / dat aldaar ontrent nog een oude dyk-stal in de Meer leit / die de Konings ofte Keizers weg genoemt wort / daar den Keizer in dien tyd wel over gewandelt heeft.

14. Dit is mede noch heel notabel om aan te teikenen / na datum van dien heb ik een groote Kaarte van Rynland gezien / dewelke geteikent was na 't oude wezen / alzo die Haarlemmer-meer van ouds geweest is / waar by ook schriftelyk verhaalt stonde van de gelegentheid der zaken / dat in dien tyd den mond van de Spiering meer heel dicht was / ende al te zamen heel land / ende daar doen geen waterlosing by 't Huis ter Hart en was / ende dat men doen met Wagens van Haarlem af konde ryden / benoorden de Meer kant om / door de vyf huizen ende Nieuwer kerk op Amsterdam / desgelyks mocht men mede ryden met den wagen van Haarlem af na Vennep / met een schou over het Venepper veer na den Kuigen hoek / en alzo door Aalsmeer of Amsterdam / ofte na Uitrecht. Zo dat in alle manieren dit wel is te prezumeren en te verstaan / dat deze voorsz. Meer van oude tyden zeer klein ende ondiep geweest is.

15. Noch een zekere verklaringe het welke ik niet en heb konnen voorby gaan. In de maand van November 1641. heb ik met een zeker Man gesproken die my verhaalde dat hy in de maand van October tot Lemuiden geweest is / ende is gevaren van Lemuiden af / tot de Wetering toe / ende voorts weder van de Wetering door 't Griet / weer na Lemuiden / en heeft het werk aldaar zo ellendig en afgryzelyk gezien en bevonden / dat (Godt betert) zeer te beklagen is / dat die Landen aldaar alle Jaren zo dapper af nemen / verminderen en smal werden / ende maar een Weer-lands voor de Veendobben in de langte voorleid / dat men daar nauwelyks een Ring-dyk en Ring-sloot zoude konnen maken / en zo de Meer nog eenige Jaren in zodanige forma blyft leggen / en zo daar dan een zwaren ysgang uyt den Noord-oosten ofte Noorden komt / gelyk als 't lichtelyk gebeuren kan / dat de Meer aldaar als dan zoude konnen inbreken / zo zoude de Meer met de Orecht gemeen wezen / en als dan zoude den Zee-wolf zyn passagie in de Venen nemen / ende door 't wroeten 't zelve aldaar zo dapper met zyn onstuimig wezen quellen / dat vele die daar ontrent woonen zouden moeten opbreken / ende haar woonplaats ruimen.

16. In 't Jaar 1642. ontrent Mey / ben ik weder over de Haarlemmermeer gevaren na Aalsmeer / ende alzo door het veld het oost-eind inkomende / heb ik die landen aldaar zo ellendig bevonden / aan stukken en brokken / een groot deel met den beugel van de Boeren uitgehaalt / en het andere resterende werd van de Meer gantsch ende geheel vernielt en verslonden / het welk zeer droevig is om te zien. En alzo ik weder by myn oude kennisse gekomen zynde / Willem Jansz. Brechten / ende Arent Brechten / daar ik veel reden mede hadde van de omstandigheid van de Meer / dewelke my verhaalden / dat daar by een Mans leven wel zo veel Land benoorden Aalsmeer / van de Meer weggesleten is / als het Land nu tegenwoordig breed is / dat tegen de Meer ende het Dorp van Aalsmeer leid.

17. Noch verhaalden deze Luiden my mede / dat haar mochte gedenken / dat zy wel 13 of 14 Huisluiden gekent hadden / die op den Kuigen hoek woonden / die zy by namen noemden / die aldaar huizen / erven / en groote landeryen gehad hadden / dat welhebbende luiden waren / het welke nu al te zamen de huizen / erven en landen / gants en geheel van de Meer weg gespoelt

ende

ende vernielt zijn. Is dit niet droevig / ende zeer beklaaglyk ? dat men in het midden van ons Vaderlant dit groot verderf moet zien en lyden / het welk men menschelyker wyze / met Godes hulpe / wel beschutten kan.

18. Nog daar en boven verhaalden zy my / dat zy een oud man gekent hadden / die gedenken mogt dat de zuit-Vennip wel dartig morgen lands groot was / waar van nu niet een voetstap van te vinden is.

19. Nog een notabel stuk / het welke onlangs geleden is / dat aldaar ontrent een stuk lands weg gedreven is / daar vyf bomen op stonden en wossen / alzo de Schippers getuigen / die over de Meer voeren en het zelve gezien hebben.

20. Nog in 't Jaar 1642. een zekere getuigenisse. Dat daar by den Ruigenhoek / agter Burger-veen / in twee nagten met een stark onweder vijfentwintig Roeden lands in de breete / de Meer afgenomen heeft / in de maant van Maart / den 13 en 14 / zijnde donderdaags ende vrydags. So dat dezen water wolf alles verslint ende vernielt wat daar ontrent is.

21. Nog boven dien / wat zijn daar al menschen / by mijn leven / door 't water van de Meer verdronken. Over eenige jaren een Coopman van Haarlem / genaamt Joost Cromlyn / met nog meer gezelschap die by hem waren / die mede in de Haarlemmer-Meer haar leven gelaten hebben.

22. Nog dat meer is / verscheiden Borgers ende huislieden / het welke niet en is alle te nomineren. En nog onlangs geleden / een Visscher met zijn zoon / behalven dien / eenige jaren geleden een Oost-Indies vaarder / die zo veel groote zee-baren over 't hooft waren geloopen / die most mede zijn leven op de Haarlemmer-Meer zo ellendig laten.

23. Dit komt my ook nog in den zin / 't welk ik niet en kan voorby gaan / van 't gene dat my zelver op de Meer wedervaren is.

24. Ontrent 22 jaren geleden / dat ik Jan Adriaansz. Leegwater / met mijn outste soon Symon Jansz. in den Hage geweest ben / om met syn Hoogheit onzen Prinze van Oranjen / Mauritius S. G. iets te communiceeren en te spreken / en doen ik myn Affeiren gedaan hadde / zo zyn wy wederom gereist na Leiden / en des agtermiddags tot Leiden gekomen zynde / zo zyn wy tegen den avont in een bierschip gegaan van Hoorn / met nog meer geselschap by ons in 't schip hebbende / om alzo na Haarlem te varen / en des avonts by de Kaag komende / met een starke zuidelyke wint / en alzo den donkeren nagt ons overviel / door de donkerheid een weinig moesten voor ons zien / en alzo de wint zo dapper aan stysde / zo zyn wy tegen de leger-wal aangekomen / het schip in de gront gesmeten / een groot deel van 't bier gespoiljeert : Onze spriet van boven neder vallende / zeer verbaarlyk en groot perykel van ons leven / ende alzo het land onder gevloeit was door den aan pars van den starken wint / zo en konden wy 't nergens ontvlugten / en geen uitkomste en zagen om ons te verbergen / zo dat ons gezelschap den moed geheel verloren gaven / ende riepen / hier zyn wy daar wy sterven moeten / laat ons nu den Heere bidden. So dat wy aldaar den gantschen winterschen nagt met groot perykel /

kommer / ende verdriet mosten over-brengen / en eindelyk doen den dageraat begon op te komen / ende den wint begon te slissen / de Schipper haar stelden met pompen en balyen / zo is 't eindelyk daar toe gekomen / dat wy met ons Geselschap 't Schip hebben begeven / op Lant gekomen zynde door het water heen geslobt / ende zyn 't alzo door de genade Godes met het leven ontkomen.

25. Daaromme en laat ons deze perykelen niet altyd ter zyden stellen en te ligt agten / gelyk het spreek-woort waar is /

Qui amat periculum peribit in illo.

Wie het perykel bemint, die zal daar door vergaan.

26. Dit is zeer schadelyk ende bedenkelyk voor alle de Huisluiden die daar ontrent in de Veenen woonen. Heeft deze Meer doen hy nog klein ende ondiep was / ende weinig kragt hadde / gelyk een kind dat jong is / alle deze geheele landen en luiden weg-genomen en vernielt: Wat zal hy nu voortaan doen / nu dat hy groot en magtig geworden is / gelyk een Jongeling die kloek ende vroom is / ende nog alle Jaren toeneemt tot zyn mannelyke kragt / ende dan begint te komen aan de smalle stukken en brokken / die meest alle aan Turf ondergraven zyn / en van haar zelf niet wel staande konnen blyven / en alle dagen hoe langer hoe meer tot niet gemaakt ende verdolven wiert: hy verslint alle de Landen die daar ontrent zyn / zo dat daar nauwlyks een Tuinstaak op zyn regte plaats en zal mogen blyven / ende zal die Boeren aldaar tot arme Slaven en Bedelaars maken / dat zy qualyk zullen weten waar zy heen zullen. In zomma / als 't al gezeit is / zo de Meer in dezen voort gaat /

Zo moet het veen „ daar heen,
En den Boer komt in 't geween.

27. Dit is klaarlyk te begrypen ende te verstaan / dat alle dit weg-gesleten Land meest alle door de Sluizen van 't Huis ter Hart en Sparendam na het Ye geloopen is / en dat niemant daar profyt van gehad heeft / 't welke ook te bedenken staat / dat de droogte van Pampes daar nog dagelyks van gevoed werd. Alzo de Zuider-Zee hem daar in de breete begeeft / ende den stroom geen schuering ofte kil en kan maken nog houwen / het welke ook zeer schadelyk is voor 't gemeene beste van de Zee-vaart.

Exempli Gratia.

28. Neemt een Emmer / ende schept die vol troubel water / en laat dan den Emmer een dag stil staan / en giet daer dan het klare water stillekens boven af / zo zal daar een groote kade slibber op den bodem blyven zitten / het welke notoir is / en by veel luiden wel bekent. Desgelyks is 't mede met 't vuile water ende slibber / dat uit de Haarlemmer-Meer komt van gelyken / het zelve moet mede zyn plaats hebben hier of daar / agter in die inwyken / ende in de hoppen / daar den stroom zyn loop ende gang niet hebben en mag: maar daar den kil naau is / daar moet het nootwendig zyn schuring ende diepte houwen.

29. Dit

29. Dit zal ik hier mede by verhalen / de regte kil / te weten / het naau tegen den Volewyk en Amsterdam / het welke zo wel ende bequaam van wyte en diepte is mijns gevoelens / als men 't redelyker wyze na de nature zoude konnen begeren en wenschen / tot voordeel en profyt van de Zeevaart / en van de staat / het welke veel tonnen gouts voor Amsterdam waardig is / heeft daar by zulk een groot agter boezem / het Ye en de wyker Meer / zo dat den stroom daar altyt met eb en vloet / heen en weer voor by Amsterdam moet zwieren / mijns oordeels nog hoe langer hoe beter zal werden: door dien dat de Zee gaten / het Texel en het Vlie / hoe langer hoe wyder en grooter werden.

30. Om nu wederom tot myn voorgaande propoost te komen / van 't bedyken van de Meer. So iemant lust heeft mijn Meer-boek door te lezen / dat zal U. E. alles kondig maken / hoe men die groote schade zal voorkomen ende verhoeden / en ook mede hoe men die treffelijke profyten en benefitien met Godes hulpe zal vinden ende bekomen.

31. Merkt nu op / alle lief hebbers die 't Vader-lant beminnen / ende neemt U. E. profyt wel waar / ende wagt niet zo lange tot dat het te laat is / op dat onze nakomelingen ons niet en beschuldigen dat wy den schoonen tyd verzuimt hebben die God ons gegeven heeft. Wie oogen heeft / die kan dit wel zien en bemerken / zonder verre-kyker / dat nu den regten tyd is / om dit groote werk by der hand te nemen.

32. Mijns oordeels en kan ik niet verstaan nog begrypen / dat iemand door 't bedyken van de Haarlemmer-Meer hier iets tegen zoude konnen hebben / of eenige schade daar door zoude konnen lyden / maar grootelyks in alle manieren verbetert / ende niemand daar door en zal zyn verhindert nog vermindert.

33. Alzo het aldernoodigste is / te zoeken ende te zorgen voor de behoudenisse der Zielen / zo is ook mede nootwendig den dagelykschen onderhoud en nootdruft voor 's menschen leven.

34. Als dit schadelyke water aldus voort zal gaan / en hier geen schut wert voor geschooten / zo zal 't in weinig jaren zo ellendig en schandelyk bedorven zijn / dattet niet zal zijn te remedieren: Want als de Meer begint te komen aan de smalle verdolven akkers / dewelke veel geen vadem breet en zyn / 't zy tot Cudelsteert / Calslagen / 't West-einde van Aalsmeer / en veel andere plaazen daar ontrent / zo zal 't wezen gelyk de Kanker / of een quaad zeer dat altoos in hem zelfs verrot en nimmermeer op en houd / zo dat daar weinig ofte geen land aan de Meer zal blyven / om hier namaals een dyk te mogen maken / zo 't hier na gebeurde dat men de Meer door nood als dan moeste bedyken: of ten waare datmen daar verscheiden Dorpen wilde in halen / 't welk komt ongerymt en gantsch niet gelegen. Derhalven zal nodig zyn / zonder lange te beiden / deze groote schade en bederf uit te keeren terwyl het nog tyd is.

DEes groote wyde MEER, vol wilde woeste baren,
Brengt menig in 't verdriet van die daar over varen;
Verslint ook menig lant tot afbreuk van 't gemeen,
Den Huisman is 't bekent die daar woont in het Veen,
't Waar wel te wenschen wel dat dit te slissen was,
Dat in dit woeste MEER mogt wassen kruit en gras.
En dat den gront van dien goet koren mogte dragen,
En ryden langs en dwars met kar en ook met wagen
Op 't Amsterdamze veer door velden en valeien,
Heel vlugtig heen en weer na Haarlem ende Leien,
Wat zoud daar menig mensch verwondert zyn (indien
Dat God alzo verzag) dat dit eens mogt geschien!

WAt is ter werelt hier dat beter is als 't lant?
Daar 't al van komen moet wat ieder neemt ter hant.
De Schepen in het Meer die varen wyt en zy,
Veel huizen en Kasteels met wooningen daar by.
De kleeding tot den Mensch van Hennip ende Vlas,
Van Wol en ook van Zy, met al het schoon Gewas.
De Spys zeer Eel en Rein tot voedzel van den mensch,
Van als in overvloet na 's herten lust en wensch.
Het Vee groot in 't getal. De Bosschen in het Wout
Komt ook zo wel te pas, al in de Winter kout.
Die geeft ons God den Heer van alles abondant,
Wie kan 't bewyzen wel dat beter is als 't lant?

35. Daar werd by sommige luiden voorgeslagen/om deze voorsz. Meer aan de kanten te bezetten/ dat het water geen af breuk en zoude konnen doen/ en geen lant en zoude meer weg nemen/ 't welke/ myns oordeels bykans ondoenlyk schynt te wezen.

36. Salmen de kanten rontom de Meer met hout beschoeien/ dat zal na myn rekeninge wel kosten met alle de materialen/ 't zy hout/ yzer werk/ steen-werk en rys-werk/ met het arbeids-loon/ op ieder Rynlandsche Roede in de lengte 75 gulden/ het welke bedraagt in den omgank 16000 Roeden/ dat is in het geheel twaalf-maal hondert duizent gulden.

37. Salmen 't zelve met een strant maaken/ dat zal meer kosten als met hout te beschoeien. En met riet te beplanten/ dat zoude verlooren arbeit zyn/ en dat om oorzake/ dat de Veenlanden/ daar zulken starken waterslag tegen aankomt/ den gront altoos van onderen aan de klei toe/ op breekt/ ende men 't zelve niet wel bezetten of bewaaren kan. Ja dat meer is/ daar breken wel somtyts groote gaten/ een stuk weegs van de kant van de Meer af/ daar de Koe-beesten in verdrinken.

38. Een iegelyk is wel bekent/ dat het zand altoos dryfachtig van natuuren is/ en altoos weg zoude spoelen. Dat men dit werk by de Zeestranden zoude willen gelyken/ de welke gantsch ende geheel vlak zyn/ die doch geen gemeinschap hier mede en hebben/ door dien de Zee stranden dikwils zo wel op als af spoelen.

39. Aangaande van 't hout werk en schoepinge/ dat zelve zoude groot perykel lyden om met zware storm winden weg te loopen/ ofte door een ysgang geheel onder de voet te spoelen. In zomma/ goede raad is alhier dier/ om de kanten van deze voorsz. Meer te bezetten. En of 't al gebeurde dat deze voor geslagen middelen eenige jaaren konde bestaan/ zo weet ik niet wie of de eerste onkosten zoude willen doen/ ofte zodanige lasten zoude konnen dragen. De Polders elk in zyn Ban/ en zyn niet machtig 't zelve uit te voeren. Die van Rynlant en zullen daar ook geen lust toe hebben om te doen. De groote Steden zullen haar mede vry willen houwen: en voor 't gemeene land is 't mede ongeraden. In zomma het beste dat is/ als voren gezeid is/

Het Water te maalen uit de Meer,
Dan leid de Vyand heel ter neer.

40. Niet dat men deeze Meer alleen zal bedyken om de groote profyten die daar in te vinden zyn: maar ook mede om de groote schade die door het nalaten daar in te verwachten is.

41. ALzo ik Jan Adriaansz. Leeg-water een Beminnaer en lief-hebber ben van Opcagie en droog maken van Meeren/ ook een groot deel van myn leeven daar mede versleten en door gebracht heb/ zo aan 't bedyken/ ordineren/ stellen en fabryken van de water molens van de Beemster. Desgelyex ook mede de Purmer/ Wormer/ de Wyl meer/ de Waart/ de Schermer/ en meer andere Meeren/ Moerassen en Polders. So ben ik mede ontboden geweest van de Edele Hoog Mogende Heeren Staten/ ende zyne Hoogheid den Prinze van Orangien/ in 't leger te komen voor 's Hertogenbosch/ om aldaar te inventeren om het water uit het leger te maalen/ ende de Water-molens by Engelen weder gangbaar te maken/ het welke ik met Godes hulpe gedaan heb/ gelyk by velen wel bekent is.

42. In 't jaar ons Heeren/ op 't zelve pas als het leger van de Koning van Vrankryk voor Rochelle lag/ zo ben ik versocht geweest van een Franzen Edelman genaamt Abraham Fabert, St de Molin, een Raads Heer van de Stad Metz in Loreyne/ de zelve quam door last van Mr. Duc de Parnon, om te komen tot Bordeaux/aldaar ik Mr Fabert gevonden heb met zyn knegt/om zamen te gaan 12 mylen buiten Bordeaux in Gasconien op een zeker Moeras/ dien Mr. Duc de Parnon toequam/ gelegen by een klein stedeken genaamt la Sparre groot ontrent 4500 Morgen/waar van de Moeras genaamt is le Mareis de la Sparre, daar wy inspectie van de voorsz. Moeras genomen hebben/ gepeilt/ geboort/ gemeten/ en alles van de uitwatering wel onderzogt/ tot goet contentement van St. de Molin, en dat gedaan zynde/ zo heb ik een zekere caarte met een verhaal daar van gemaakt in de Franze tale/ en wy zyn daar mede in 't leger gereist voor Rochelle by Mr. Duc de Parnon, die aldaar als opper-

perste Veld-Heer was / ende hebben hem de zake van alles vertoont / ende verscheidenmaal met hem gesprooken van de gelegentheit van dien / 't welk hem wel geviel en voor goet heeft opgenomen / en eindelyk heeft hy my tot Bordeaux / door zyn Rentmeester Constantyn, met Pistoletten eerlyk doen betalen / waar voor ik hem nog hoogelyk bedanke.

43. Nog ontrent twee Jaren daar na / ben ik weder van St. de Molin tot Metz ontboden / om met hem te gaen in Lotteringen / ontrent twee dagen reizens boven de Stad Metz / op een zeker Moeras gelegen in de langte / by drie kleine stedekens / geheeten Vic / Moien vic / en Merzaal / aldaar ik met S. de Molin inspectie van genomen heb / en daar na in 't Stedeken Vic by de zes weken gelogeert geweest ben / bezonjerende over het werk met den Cancelier van die zelve plaatze ende jurisdictie / en aldaar een Caarte van gemaakt ende andere teikeninge van de gelegentheit der zaken / waar van ik Coppe aan den Cancelier gelaten heb / Mr. Fabert mede Coppe tot Metz heb gebrogt / ende eenige dagen tot Metz by hem gelogeert / en alzo een goet afscheit met hem heb genomen; en den Moezel afgevaren na Trier / en zo voort na Covelens / van daar tot Ceulen / ende den Rynstroom af gevaren na Aernhem / ende zo voort na Hollant.

44. Nog ben ik mede verscheiden maal in Oostlant geweest / in 't gebiet van den Hertog van Holstein / om aldaar mede te helpen fabryken ende ordineren zekere Morassen ende Meeren droog te maken / zo in 't ordineren van Dyken / Dammen / Sluizen / Caaien / Heulen / Meulens / Molentogten / Tolken / wateringen en andere affairen / al te zamen dienende tot zodanige werken / gelyk in Hollant by veel luiden wel bekent is.

45. Noch derhalven ben ik verscheiden-maal verzogt / ende heb ook geweest op verscheiden Meeren / Polders / ende Moerassen / zo in Hollant / Vrieslant / Embder-lant / ende andere omleggende Landen en Plaatzen / om zodanige werken mede helpen in goede ordre te brengen / het welk al te lang zoude wezen te verhalen / willen 't voor deze tyt daar nu by laten rusten / en my voegen tot die navolgende Artykelen en Propoosten / en alzo met myn Meer-boek voort-gaan / om tot een goet einde te brengen.

46. Alzo nu in Noord-Holland meest alle de Meeren bedykt / droog gemaakt / en tot Land gebragt zyn / en veel luiden in Holland gezint zyn in 't labeur te wezen en meest altyd wat by der hand te nemen / voornamelyk als daar profyt is te halen. So is 't dat ik voor dezen daar menigmaal op gespeculeert ende gepractizeert heb / om de Haarlemmer-meer te bedyken / ende tot goed Land te brengen / het welke my alzo te voren staat / als de Almogende Godt ons zijn zegen ende goede gratie daar toe wilde verleenen / waar over wy buiten die anders niet en konnen verregten / gelyk als in den 127. Psalm geschreven staat:

Nisi Dominus ædificaverit domum in vanum laborant qui ædificant eam.

Zo de Heere het huis niet en bouwt, zo arbeiden zy te vergeefs die daar aan bouwen.

47. So

47. So is hier toe (mijns oordeels) zeer goede gelegentheit ende bequame middelen/ datmen 't zelve met 's menschen arbeidt wel kan verrigten en te wege brengen/ ende niet en twijffel dat daar eenig stof/ aarde ofte ronde Goden zouden manqueren of gebreken/ als het zelve wel ordentlijk met goeden Raad ende accoort wert aangeleidt ende begonnen. Soo en kan ik niet anders gevoelen nog bemerken/ of het zoude de alder-profijtelijkste Dycagie wezen/ die daar oit in Hollant gedaan is: en dat voornamelijk om het groote Corpus en menigte van Land dat daar in begrepen leit: ook mede datter weinig of geene meeren in Holland bedykt zijn/ dit zoo veel goede gelegentheidt hebben als deze voorsz Haarlemmer-Meer/ 't welk ik navolgende met veel goede exempelen zal doen blyken en verhalen/ na de gave die my den Heere gegeven heeft.

48. Wel is waar dat altoos de grootste Meeren de minste onkosten hebben te dragen/ en profijtelijkst vallen. Blykende tegenwoordig aan de groote/ heerlijke/ lofwaardige/ profytable/ kostelyke dijkagie van de Beemster, die in 't eerste het ongeluk gehadt heeft/ en eens in-gebrooken is/ dog daar na weder door Godes hulpe/ met goede ordre en couragie/ is aangevangen en vol trokken/ en alzoo in kavelingen gebragt zijnde/ genoegzaam ander halfmaal bedykt is. Doen ieder Morgen ontrent gekost hadde 250. guld. behalven de koop van het water/ en in 't geheel gekost hadde ontrent 1900000. gulden. So dat nu alle Meeren die na der hand bedykt zijn/ ende kleinder waren/ veel meer gekost hebben op ider Morgen. De oorzaake van dien is deze/ dat de kleine Meeren altoos hebben de meeste Roeden Dyks op de Morgentalen/ en andere onkosten die de groote Meeren niet te dragen hebben.

Hier volgt zeker bewys van de grootheit van verscheide Meeren.

49. Den Ring-Dijk van de Beemster is groot in 't ronde ontrent 10030 Rynlandsche Roeden/ en is groot 7545. Rynlandsche Morgen/ gekavelt lant/ behalven de wegen/ wateringen/ molen togten en de Ring dyk/ het welke bedraagt op ieder Morgen land ontrent een Roe-dijk ende een quartier.

50. De Purmer is groot ongevaarlyk 3000 Morgen en heeft ontrent 6000 Roeden Dijks/ dat is op ider Morgen 2 Roeden dijks.

51. De Wormer is groot 1800 Morgen min thien/ en heeft stijf darde halve Roe-dijks op ider Morgen/ dat is nog eens zoo veel Roeden dijks op ider Morgen als de Beemster.

52. Nog zijnder verscheiden andere Meeren die my wel bekent zijn/ die ontrent 5 of 600 Morgen groot zyn/ die zelve hebben ontrent vijf ofte zes roeden dijks par morgen.

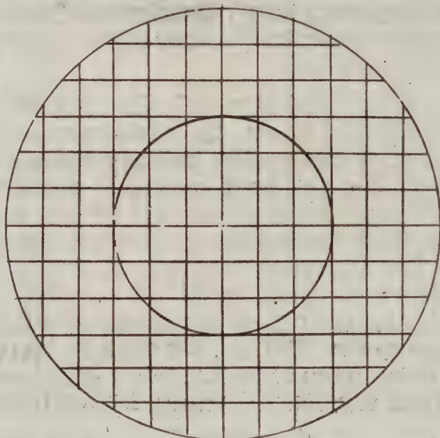
53. Het Poeltjen of weeltjen by Hoorn/ als mede het Schals-Meer by knollendam/ zijn elk ontrent groot 75. Morgen/ ende hebben op ider Morgen ontrent 12. Roeden dijks. Derhalven blijkt klaarlyk dat de kleinste Meeren altoos de grootste onkosten hebben te dragen: als mede van

andere

andere bybavllende zaken / te weten; van Dykgraaf en Heemraden / Landmeters / Opzienders / Werkmeesters / Schuitvoerders / Boden / Knegts / &c. 't welk niet al te schryven is / waar van altoos 't grootste de meeste lasten en onkosten dragen mach.

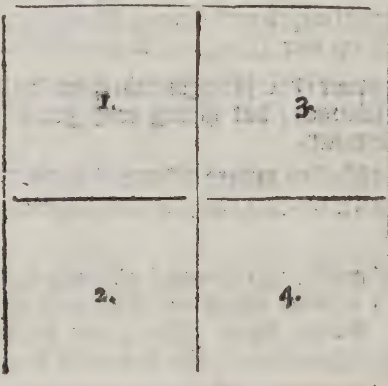
54. Een klein Exempel ende zeekere Geometrische konste zal ik alhier verhalen / het welke een vaste regel is.

55. Neemt een klein koordeken dat een elle lank is / en vult dat met kleine stukjes hout die gelijke groot zijn. Genomen daar mogen 25 stukjes in / en dan komen de einden van dat koordeken aan malkander. Neemt dan een

koordeken dat 2 ellen lank is / zo zullen daar hondert zodanige stukjes in dat koordeken mogen komen / aleer de einden van dat laatste koordeken aan malkander komen. Alzoo ist ook mede met een kleine of groote Meer na advenant: wel verstaande hoe dat de Meer of dycagie beter in 't ronde gelegen is / hoe den inhoudt grooter valt.

56. Nog een ander exempel/om zekere vierkante stukken te bedyken. Neemt een vierkant stuk dat een Morgen groot is / zo moet gy vier zyden bedyken.

Neemt

Neemt twee stukken aan malkander/ zo en zult gy niet meer als zes zyden bedyken. Neemt dan vier vierkanten aan malkander / gelijk als hier voren geteikent staat / zoo en zult gy niet meer als acht zijden bedijken / ende alzoo voort naar advenant / zo heeft altoos het grootste de minste dijk op de Morgentalen.

57. NOg een exempel: Alzo ik alhier voorgestelt en beweezen heb: Dat een groote Dykazie veel Morgentalen in hem heeft / en weinig Roeden dijks op ieder Morgen bedraagt / zoo zal ik alhier nog een klugtig stuksjen voorstellen / 't welk niet mogelijk schijnt te wezen / dat zelve zal ik van de hoogte nemen en brengen 't in de breette / ende werd nog eens zoo groot. Neem een ton die langwerpig van fatzoen is / en vult die zelve ton tweemaal vol met water / ofte drooge waar / ende zaagt dan de duigen recht in 't midden door / en neemt dan alle die halve duigen / ende maaktze dan in de wijtte / in 't ronde aan malkander / ende maakt daar dan een bodem in de zelve kroozing / daar de bodem te voren in geweest is / zo zullen daar in dezelve duigen die twee gemeten tonnen waters in mogen / het welk ik zelver bezogt heb / ende is / Probatum est.

58. De Haarlemmer-Meer is voor dezen groot bevonden ontrent 20000 Morgen / ende is in 't ronde ontrent 16000 Roeden / het welke bedraagt op yder Morgen ontrent drie vierendeels van een Roe dyks / byna een halve Roe minder als de Beemster par morgen / het welk niet en is van den eersten maal deze Dyk te leggen / maar ook mede den dagelykschen onderhoud / dat altoos geduurig blijft.

59. Dese voorsz. Haarlemmer-Meer heeft noch meer verscheide goede conditien en gelegentheden / dat andere Meeren niet en hebben.

60. In den eersten zo heeft deze voorsz. Meer / een bodem en grond van goeden klei / welke klei bodem doorgaans dik is 7 / 8 / 9 voet en meer / alzo ik dezelve heb doen pijlen / beugelen en diepen / het welke ik hier namaals klaarder zal doen blijken en verhalen.

61. Ten tweden zo heeft deze Haarlemmer-Meer de schoonste en beste gelegentheit om 't water te lossen die men bedenken kan / dat is / dat meest altijt de winden in Holland Zuiden / Zuid-west / en Zuid-oost wayen / en als dan komt het water toezakken en te vallen na het Y ende de sluizen / en dan is het meest altyd leeg water op het Y en in de Zuider Zee. Daar en boven is daer noch zulke schoone gelegentheit om sluizen en uitwateringen te maken by 't huis ter Hart / ook mede tot Sparendam en andere gelegen plaatzen / alles na wensch. En dan noch daar behalven / een voor-boezem of kolk te maken benoorden het huis ter Hart op het Y / over de Eilanden heen / daar de Molens op zouden konnen malen / om de Spiering-Meer mede te mogen bedijken / op dat alle die oude landen om de Meer mogten bevrijd wezen van den afbreuk en slijten van dat groote bederffelyke water.

62. Ten derden / zo heeft deze voorsz. Meer weinig plemp werk na de grootheit van dien / geen andere Meeren haars gelijk.

63. Ten vierden / het welk noch 't principaalste is / zo leit deze Haarlemmer-

mer-Meer / zo bequaam en gelegen als hy redelyker wyze doen mag. So dat de Borgers van Haarlem / Leiden / ende Amsterdam / zouden mogen op een dag hare landeryen en goederen bezigtigen / en hare zaken verrigten / en des avonts weder elk in zijn stad te huis komen / en met gemak in hare huizen mogen logeren.

64. Ten vijfden en ten laatsten / zo is het land om de Meer zoo weinig van prys ende onkostelyk om den Dyk daar op te leggen / veel minder als andere Meeren / ende behalven dat zyn daar zeer weinig huizen in den weg. So datmen den Ring-dyk en Ring sloot bequamelyk zonder verhinderinge zullen mogen royen / maken en leggen na behoren.

Soo dat in alle manieren dit wel te verstaan is.
De Haarlemmer-meer 't beste zal zyn dat ooit bekent is.

65. ALzo 't bedyken van Meeren / en schadelyke bederffelyke Wateren tot goet land te brengen / een van de noodwendigste / profytabelste en Godzaligste dingen in Holland is / en dat om oorzake dat Holland met veel groote Steden en Dorpen bezet is / ende daar behalven met menichte van volkeren bewoont wert / en daar en boven geen landen en zyn daar men de Boter en Kaas / zo schoon / goet / smakelyk en rein kan maken als in Holland: en ook in andere landen de voorsz. waren zo begeert zyn en getrokken werden / datze om hare deucht nimmermeer en schynt vervult te wezen: noch die oude landen niet minder van prys en werden / maar altyt meer en meer gelden. Dit zelve blykt wel aan veele verscheiden bedykte Meeren en Moerassen / die in Noort-Holland voor en na de Beemster / bedykt en tot land gemaakt zyn / dewelke ik alhier navolgende zal verhalen.

In den eersten is bedykt, de Oude en de Nieuwe Zyp.
De Berger-Meer.
De Boekeler-Meer.
De Dieps-Meer.
De Daal-Meer.
De Sloot-gaard.
De Wog-Meer.
De Wout-Meer.
De Bleek-Meer.
De Schaaps-Kuyl.
De Benne-Meer.
De heerlyke lofwaardige dycagie van de Beemster.
Die schoone vrugtdragende Purmer.
De Wormer.

De oost-

De Oost-huyzer Braak.
De Heere Huyge-Waart.
Die wel-geordineerde en formeerde bedykte Schermer.
De Schager-Waart.
De Broeker-Meer.
De Buiksloter-Meer.
De Bel-Meer.
De Braak by Medenblik.
De Hoornze Waal.
De Schals-Meer.
De Enge Wormer.
Met nog meer andere kleine Meeren.
En nog eindelyk de Starre-Meer.

Men zeit en prezumeert datter na den troubel tyt in Holland / als mede in Zeeland en andere omliggende plaatzen / ontrent 80000 Morgen lands bedykt zyn. Voornamelyk blykt dit mede aan de groote / heerlyke / lof waardige dykagie van de Beemster, die 't eerste jaar doen hy droog was geworden / door des Heeren zegen / zo veel overvloedige goede vruchten heeft gedragen / dattet niet wel met de penne is te beschryven.

66. My is verhaalt van Dirk van Os, die 't my ook schriftelyk heeft behandigt / dat hy op zyn eigen land in de Beemster / met zyn broeder Hendrik van Os, het eerste jaar doen de voorsz. Beemster droog geworden was / geteelt en gewonnen hadde zeven duizent / zeven hondert en drie en vyftig zakken Coolzaat / als mede Raap zaat / behalven nog veel meer andere granen / zo van Tarwe / Garst en Haver die mede in overvloet op hare landen gewassen waren. Nog een zekere memorie / dat de zone van Dirk van Os, te weten Francoys van Os, my zelver verhaalt heeft / dat hy op een telinge in de Beemster gewonnen hadden op 400 Rynlandsche Roeden Lands / drie gemeene lasten Haver / dat is 108. zakken. Voornamelyk dat het gewas van 't Coolzaat / 't eerste jaar zo veel en overvloedig in de Beemster gewassen was / datter geprezumeert werde dat alle de Oly Molens in Noord Holland / in dien tijd / wel een jaar lank daar op mogten gaande blyven / ende genoeg hadden om te werken.

67. Naderhand heeft den almogenden God de Beemster van alles zo overvloedig gezegent / dattet nu genoegzaam het groote Lusthof van Noordt Holland is / zoo in Weiden / Bouwlanden / Boomgaarden / Huizen en Lusthoven / &c. Daar wert ook gezeidt en voor waarheit gehouden / datter geen vermaakelyker ende lust zinniger weg in Hollandt en is / als den Volger-weg in de Beemster / daar alle die schoone heerlyke huizen en Boomgaarden gebouwt zyn / te weten het huis van den Dykgraaf Dirk van Os, Francoys van Os, Meermans, Carel Loten, Ian Loten, Alewyns huis / ende meer andere.

 68. Daar

68. Daar en boven geeft dese voorsz. Beemster in overvloet vette Ossen/ Koejen ende Schapen/ met veel schoone Paarden ende Hengsten: als ook overvloedig veel Boter en Kaas/ met meer andere toespijzen/ die in allemanieren deugtzaam en goet zijn/ daar men by menigte van duizent menschen mede kan spyzen ende voeden/ ende aan de eigenaars goede inkomsten en renten geeft.

Omnia dat Dominus, non habet ergo minus.

God geeft alle ding, en houd zelver niet te-min.

69. De Beemster in't gemeen mag ider jaar nu wel op brengen aan lanthuer twee maal hondert duizent/ en vijftig duizent gulden vry gelt/ en dan zyn alle ongelden betaalt/ mede 't molen gelt en dyk gelt. Daar en boven wert ook grotelyks verbetert de gemeene middelen des landts.

70. Dit klein notabel stukjen zal ik hier nog by verhalen/ datmen prezumeert dat nu de eyeren van de Hoenderen en Eenden in de Beemster meer opbrengen als te voren al de Vis die in de Beemster werde gevangen.

Des Beemsters kruit, doet groot viertuit, is waardig om pryzen,
Haar stof geeft lof, fyn ende grof, 't is wel te bewyzen.
Haar roem die gaat, ver' over straat, verstaat myn reden,
Men vint in ryk, noit zyns gelyk, in Landen nog steden.

71. Alle liefhebbers en beminners van dykagie die gezint zyn om dit groote/ heerlyke/ treffelyke/ en lofbaarlyke werk/ de Haarlemmer-Meer, mede te willen helpen hanthaven om te bedyken/ en tot goed land te maken/ zullen gelieven te weten/ dat men 't zelve niet slappelyk en zal mogen beginnen: maar met een voorbedagte zin en goede couragie/ ook mede met goede raat en daat zullen moeten aantasten/ en mannelyk door dryven. Gelykerwys een wys Konink ofte vroom Prince een sterke stad zoekt te beleggen en te winnen/ met alle vlyt/ naarstigheit en couragie alle Amonitie van Oorloge daar toe zoekt te prepareren ende bereiden/ met Schepen en wagens alle voeragie aan te brengen: Syn leger en tuin met wateringen/ vesten/ bolwerken/ retrenchementen/ Schanzen/ redouten/ halve maanen/ contrescharpen/ hoornwerken/ battereien/ loopgraven/ traverzen/ storm bruggen/ en alle het gene daar toe dienende/ ook mede hout ende yzer/ victaly/ bier en broot/ als mede geschut/ kruit en loot/ ende van alles zig zo verzorgt/ datter in geene manieren iets moet manqueren. Dus doende derft hy zynen vyand onder de oogen zien/ ende ook mede de stad getroost zyn. Om alzo op d' oorlogs maniere vromelyk te stryden ende te volharden/ zo lange tot dat hy de stad gewonnen heeft/ en daar van meester mag blijven Op dat alle de Officieren/ Ruiters en Knegten/ prijs en eer bevogten hebbende/ hare zoldye met eeren mogen ontfangen/ en alzo 't harnasch afleggen gelijk als in 't boek der Coningen geschreven staat:

Ne glorietur accinctus, aque ut discinctus.

Die het harnasch aandoet, en zal hem niet beroemen, gelyk de gene die 't afgeleit heeft.

De Kroone leit niet in 't begîn, nog in 't midden: maar 't einde kroont het werk.

Men zeit gemeenlyk / wel begonnen / is half gewonnen.
Maar veel eer is dit spreekwoort goet:

Vincit assiduus Labor.

Aanhouden is den regten middel zo men zeidt,
Om te verkrygen 't geen datter verborgen leidt.

Gelyk ook mede de Geleerden voor een spreekwoort hebben:

Absque labore gravi, non venit ulla seges.

Sonder arbeid en komter geen Koorn in de Schuer.

72. Dit zoude nog konnen gebeuren / gelyk als groote werken mede haar zwarigheit hebbende / het fortuin altyt niet na wensch en loopt: gelyk ook mede een Schipper van een groot schip / die de Zee gebruiken moet / wel onverziens met een zwaren storm overvallen wert / en daar door zyn anker en tou moet verliezen / 't welke niet altyt voor de wint en gaat / daaromme den moed niet verloren en geeft / maar schept wederom nieuwe couragie met zyn bootsvolk / om 't zelve wederom te maken / te heelen ende te boeten / ende denken alzo / gelyk den Fransman zeit:

Si la fortune me tourmente, L'esperance me contente.

73. Veel menschen zyn wel gezint tot groote rijkdommen / kostelijke schatten en juweelen / ook mede tot groote klompen gout ende zilver / daar men boter kan voor koopen. Dit blijkt dagelykx / door dien dat veel luiden haar leven daar aan wagen / en in groote perijkel stellen / om te varen naar Oost en West-Indien / Groenland / Ysland / Guinea / Angole / Turkyen / Barbaryen / Griekenland / Perzien / Alexandrien / d'Archipel / Moskovien / 't Waygat / Magalena / Peruana / Sweden / Denemarken / Riga / Revel ende meer andere vreemde Eylanden / steden ende plaatzen / Oosten en Westen / die te veel zijn om te verhalen. Daar maar eenigzins vermoeden is om profijt ende winninge te doen / daar en werdt geen arbeidt / kosten nog moeiten aan gespaart / om het zelve aan te vaarden / te onderzoeken ende te volbrengen.

74. OM nu voort te varen / en tot mijn regte propoost te komen / daar ik mijn schrijven om begonne heb / te weten van deze groote Silver en Gout-Mijn / de Haarlemmer-Meer, daar veel van de alderbeste kostelykste schatten in verborgen zyn. Welke Meer voor veel jaren voor deze bebonden is geweest / dat in 't beste en in 't midden van Zuid hollant leit. Mijns oordeels / op de alderbequaamste en gewenschte plaatze in de zeventhien Provintien /

vintien / tegen Haarlem / Leiden / en Amsterdam / wel bevrijt binnen de Zee-dijken / op de hoogte van twee-en-vyftig graden / daar men niet en behoeft na vreemde verre landen te varen om te zoeken. Daar toe wil ik alle lief hebbers en beminnaers van dycagie gewaarschouwt en vermaant hebben / dat elk zijn profijt zoekt waar te nemen / ende mede helpt hanthaven / om een nagel / spyker / ofte bout / aan dit groote schip in te slaan / en te raden.

75. Om met de hulpe Godes hier toe te mogen komen / en deze groote zilver en Gout Mijn te vinden / ende die kostelyke schatten ende juweelen op te graven / bestaat principaal en voornamelyken aan 2 of 3 notable dingen. Het eerste dat is een zware / breede / digte / starke / wel-geformeerde en gemaakte Ring dyk. Het andere dat is / dat men daar nog by moet hebben / goede / bequame / groote / sterke agt-kante Water-Molens / die alle in goede ordre gezet / gemaakt en gestelt zyn / daar mede men het land uit die Valeien moet zoeken. Het derde dat is / daar nog by goede bequame Sluizen en uitwateringen ter gelegener plaatzen op het Y / om alle geintereßeerde van de groote Steden / en ook mede de oude landen wel te contenteeren. Daar by nog bequame wateringen en vaarten door de Meer.

Propooste van den Dyk.

76. Gelyk de planken of huit van het Schip het principaalste is daar 't Schip op moet laveeren / alzo is 't ook mede met een starke digte Ring-dyk / die 't water van de Meer moet keeren.

Propooste van de Water-Molens.

77. Een sterke digte zement bak / is met pompen haast ledig te halen. Desgelyks is 't mede met een wel bedijkte dichte Meer / met Water-Molens wel drooch te malen.

Dit is ook noodig om aan te teikenen.

78. ALzoo ik mede in 't beginzel van 't bedijken van de Beemster gedient heb als Ingenieur en Fabrijk van 't zetten en stellen van de Water-Moolens / tot het voltrekken toe. Soo ist dat ik door verzoek van Dirk van Os / en de Hooft-Ingelanden / altoos zekere notici daar van gehouden hebben / en dikmaal gepeilt / en bevonden / dat de Beemster-Molens in een etmaal / met goede wint / een duim waters op den geheelen Beemster in de hoogte konden uitmalen / en ook zomtijds wel anderhalf duim / en dat op vijf of zeste half hondert Rijnlandze Morgen / een gang molens. Soo datmen de Beemster in twee jaren droog gemaakt heeft / wel verstaande den inbreuk niet gereekent / en het derde jaar malens gecabelt wiert / en elk zyn land door zeekere lotinge ontfangen heeft.

79. Ik heb mede in 't bedijken van de Beemster / en ook naderhant / niet konnen bevinden dat de gront iets lek was / zo dat het water nimmermeer gewasschen ofte verhoogt is / als 't niet en regende.

80. Noch zekere calculatien alhier gemaakt / hoe veel tonnen waters een bequame groote agtkante Water-molen op een etmaal uit-maalen mag. Het welke

welke ik Jan Adriaansz. in mijn jonkheit / in den tyt van myn Zal: Vader / Adriaan Symonsz Leeg-water van de Ryp / in de Polder van Ryp en Graft menigmaal gepeilt en bevonden hebbe met twee Water-Molens / gerekent een voet in 't vierkant / ende zes voet hoog voor een ton waters.

81. Deze voorsz. Polder van Ryp en Graft is groot ontrent 1400 Morgen / Geest-meer Ambagts maat / ende is ontrent zo veel water als lant / dat is 700. Morgen waters / het welke twee Water-Molens in 't etmaal een duim in de hoogte konden uitmalen.

82. Die zelve Morgentalen gebrogt in vierkante Roeden / ende daar na tot vierkante voeten / waar van 72 duim in de hoogte gerekent en dat een voet vierkant voor een ton waters. Zo ist dat twee Molens na deze reekeninge in 't etmaal uit mogen brengen 896000 ton waters / ende een Molen 448000 ton waters.

83. Zo iemant in deze zaake in 't droog maaken van de Haarlemmer-Meer eenigzins twijffelmoedig mogte wezen van eenige zwarigheit van de gront ofte lekkinge van den Ring-dyk / daar van zal ik alhier met Godes hulpe goede en klare exempelen verhalen / om alle twyffelmoedigheit wech te nemen / dewelke my door ervarentheit bekent geworden zyn.

Experientia docet.

84. AEngaende van de duinkant of Westzyde van de Haarlemmer-Meer / alzo 't gemeene spreekwoort is dat zand-gronden lek zijn / dat is eensdeels alzo: maer hier van is een goede verzeekeringe / en dat om oorzaak dat onder dit zand goede veen en klei leit / gelyk als 't zelve dagelyks blykt en bevonden wort / door dien dat daar onder het zand of nollen goede turf gegraven en gedolven werd / en onder het veen geen zand en leid tot aan de klei toe.

85. Dit zelve blykt mede aan de Lisser Poel / die dog na by de Duinen leit / en mede onlangs bedykt is / werd ook wel droog gehouden.

86. De Zoetermeerze Meer die aan de eene zyde aan de veenen leid / is mede onlangs bedykt / ende werd ook wel droog gehouden.

87. Desgelyks mede de Hem-Meer / die aan 't harde gelegen is / tegen over de Kaag / wierd mede het water met kleine moeiten uit gemalen / ende het land zeer bequamelik droog gehouden / welke voorsz. Meer het meestendeel toebehoort Sr. Jan van Baarle.

88. Den Beemster Ring-dyk is in 't beginzel meest alle uit veen-landen gemaakt. De Purmer desgelyks. De Wormer en Waterlandsche Meeren / zyn mede al te zamen dyken van veenlanden gemaakt / de zelve werden al te zamen digt bevonden / en wel droog gehouden. Dit is voor alles hoog noodig in 't bedyken / datmen het zwoort ofte gras-velt dat onder den Dyk komen zal / eerst weg neemt / om dat de aerde te beter zal sluiten / en den Dyk digt zal wezen.

89. Nu ten laatsten / de Schermer die ten naasten by van gelyke nature is / als de Haarlemmer-meer / ende ook mede de Noord-zyde van de Schermer / bykans van gelyke diepte: zal ook mede met vier Molens boven malkander moeten malen: desgelyks de Kil van de Beemster heeft twee Molens in 't diep staan / die vier hoog malen.

90. De Oost-zyde van de Schermer / met de Noord oost zyde / en de Zuit-oost-zyde / zijn al te zamen Veen-landen / daar de Ring-dyk van gemaakt is / en de West-zyde van de Schermer van Jan Boies af / tot aan de Akersloter Koorn-molen toe / dat is al te zamen Sant ofte Geest-lant daar de Ring-dyk van gefondeert ende gemaakt is / ende daar is naulyks een Meer van alle die bedykte Meeren in Noord-Holland / die zo haast en ras droog gemalen zijn als deze voorsz. Schermer.

Propooste van den Dyk.

Een Dyk van Veen „ het stof alleen,
Als 't wel gemaakt is en bereit:
Kan wel bestaan „ Zal ook wel gaan,
Als daar veel op een hoop leit.

91. DAt daar eenige andere Meeren zijn / my wel bekent / die met droog maken niet en willen gelukken / dat zelve komt heel anders by / het zy dat de kley te diep leit / ofte dat die zelve Meeren aan bergachtig land of grof zand gelegen zijn / dat geen water en schut / alzo ik 't zelve wel gezien en bevonden heb: ofte dat de grond met struik ofte bladen van bomen op gehoogt en bezet is / ende daar door lek en sponcieus blyft. Gelyk als 't ook blykt / dat eenige van deze Meeren niet vast toe en vriezen / al vriest het bykans nog zo sterken vorst / waar aan te bemerken staat / dat den grond open / sponcieus ende lek is.

92. Aangaande de grond van de Haarlemmer-meer / en kan ik anders niet bevinden nog verstaan als alles goeds / alzo ik dezelve voor dezen met de Borgermeesters van Aalsmeer / en meer andere arbeiders / op veel verscheiden plaatzen gepeilt / gebeugelt / gediept / getast ende wel onderzogt heb / ende anders niet en kan bemerken noch bevinden / of dezelve Meer heeft alle een bodem van een goede klei / doorgaans dik 7 / 8 en 9 voeten / als voren verhaalt is. Ende de Haarlemmer-meer is doorgaans diep negen Rynlandsche voeten / of tien hout voeten / bykans van gelyke diepte als de Kil van de Beemster ofte Schermer. Op zommige plaetsen is de gront aan de kanten van de Meer met veenagtig slibber vermengt / een voet ofte anderhalf dik / dat zelve is bequaam om met den ploeg door malkander in de klei te vermengen / ende alzo tot goed land te maken. Daar behalven / het welk een goed merkteiken is / als 't een gemeene vorst vriest / dan vriest de Haarlemmer-meer zo wel ende zo vast toe / als eenige andere wateren / zo datmen daar op alle quartieren met paard en slee over ryden kan / zonder treuren / het blykt daar aan dat den grond digt en vast moet wezen.

93. Dat den grond van de Haarlemmer-meer goede klei is / dat is 't alder-

beste

beste daarmen op betrouwen mag / dat den grond digt zal wezen / het is mede het regte fondament van den Ring-dyk / ende in alle manieren heel goed voor 't doorlekken ende opwellen als voren gezeit is.

94. Van de Watermolens zal ik alhier mede een weinig verhalen ende noteren.

95. 't Is de gemeene gang en maniere in de Noord-Hollandsche bedykte Meeren / het welke men door ervarentheid alzo bevonden heeft.

96. Alsmen zo hoog moet opmalen / gelyk men aan de Beemster en Schermer op het diepste heeft moeten doen / dan stelt men vier Molens boven malkander tot een gang / die elkander toemalen van vier ofte vyfendertig voet styls / en dat gemeenlyk op vyf hondert Rynlandsche Morgens een gang Molens / wel verstaande hoe meer gangen Molens op een kolk te malen / hoe beter / en het zal noodig wezen dat men op de Haarlemmer meer zo veel gang-molens op een kolk brengt / als 't immer doenlyk is / en dat om zodanige oorzaake / als daar een molen twee of drie onklaar is / zo mogen die andere resterende molens nog malen / en op den gang blyven / en ook mede zo werd den Ring-dyk te minder gebroken met die kleine Sluiskens die in de Ring-dyk moeten leggen / daar die boven molens moeten door malen.

67. Het is ook een hoognoodige zake datmen verscheide kruisvaarten door de Meer maakt / in gelyke forme als de Schermer / en dat tot gerief van de Participanten ende Huisluiden om hare Waren met kleine schuiten aan den Ring-dyk te mogen brengen. Ook mede om alle materialen die men tot het bouwen en timmeren van doen heeft: ook mede tot een gemeene onder-kolk ofte boezem van de laagste molens.

Om nu te komen tot het principaalste daar alles aan gelegen is.

98. Als dit groote / heerlyke / lofbaarlyke werk / met de hulpe Gods voltrokken en gekavelt zal zijn: dan zal men door den zegen des Heeren daar op konnen teelen / ende vinden de alderbeste kostelykste schatten en juweelen die tot 's menschen nootdruft en onderhoud van doen zijn. Als men het land behoorlyk ploegt / bout, en bereid / gelyk als in den beginne Adam onzen eersten Vader opgeleit was / doen hy het gebod Gods over getreden hadde / dat hy in 't zweet zijns aanschijns zijn brood zoude eten. Gelyk ook mede in de H. Schrifture geschreven staat: Zodanig als de Akkerman is / zodanig is ook de bouwinge.

Bouwt op het nieuw, zaait niet onder de doorn,
Werpt dan in uwen Akker het goede Koorn,
Zo zal Godt u geven tot uwer baat,
Een overvloedige opgehoopte volle maat:

In manibus Dominisorsque, salusque mea.

Myn heil en myn geluk staat in den zegen des Heeren.

Volgt nu van de heerlyke Vrugten des Velds.

99. IN den eersten zal in deze Meer zyn te vinden veelderhande granen / van Tarwen / Rogge / Garst / Haver / Erweten / Boonen / Boekwyt / Kool-zaat / Raap-zaat / ende meer andere gewassen. Ook by menigte van vette Ossen / Koeyen / Paarden: Ook gemeste Kalveren ende vette Schapen / meer als twintig duizent Horn-beesten in 't getal. Met nog daar by veelderhande Vee ende Gevogelte. Mede in overvloed van Botter ende Kaas / Honing ende Melk. Met veelderhande Toe-spyze / Fruit ende Wyn-beziën / het welke niet alle en is te bedenken of te verhalen: het zoude zulken veranderinge in Zuid-holland wezen / het welk men voor het achtste wonder zoude mogen tellen ofte nemen: het gene dat te voren een schadelyke Meer / ende een bederffelyke Poel / ende verslindende Wolf is geweest / dat zoude men als dan het groote Zuid-Hollandsche Lust-hof wel mogen noemen: ofte het Hollandsche Trezoor / daar men by menigte van duizent menschen / door de zegen des Heeren / mede zouden konnen spyzen en voeden / het welk ook mede de gemeene lands middelen met zoo veel duizenden zoude ondersteunen ende verbeteren / dattet niet wel en is te nomineren. Hier toe zal ook wel van nooden zyn duizent Boeren met haar gezin / knechten en dienstboden / om het land te bouwen en te bearbeiden / het welk wel zal bedragen meer als zes duizent menschen in 't getal.

100. Alzoo ik voor dezen gehoort en verstaan hebbe dat zommige Borgers van Haarlem en van Leiden in eenige zaken wat zwaarhoofdig zyn / meinen dat hare Vaarten en Wateringen eenigzins zoude verminderen of verslimmeren. Dat zelve zal ik allhier met goede redenen bewyzen / dat heel anders en contrary zal zyn / en dat door ervarentheid van 't geene dat ik voor dezen dikmaal gezien ende bemerkt hebbe.

101. Wel eertyds voor dezen al eer de Beemster en Purmer bedykt waren / heb ik dikmaal gezien ende ook bevonden / dat den Door vaart ofte haven van Purmerend alzoo verdroogt was / dat daar nauwelyks een ongeladen Schuit mogt vloten / ende dat quam t'elken maal als daar een storm-wind uit den Noord-westen waeide / het dikke water als dan in de Haven quam / ende aldaar neder zette / en alwaar 't schoon datmen dat met den Beugel uithaalde / zo was 't wederom alle stormen het zelfde. Desgelyks mede de Meer / beoosten Purmerent / welke slibber met een Oosten wind uit de Purmer quam / was van gelyken: maar na datum dat beide de Meeren / de Beemster ende Purmer bedykt zyn geweest / en heeft men zulk gebrek niet bevonden.

102. Desgelyks mede de haven van Edam / en mede den Doorvaart van Nek / ende meest alle havens die op zodanige wateren ofte Meeren leggen / vervuilen altoos van het dikke modderagtige water / dat met stormwinden inspoelt.

103. Daar behalven heb ik ook menigmaal gezien / ende helpe te wege brengen / datmen in dien tyd / al eer den Beemster bedykt was / als daar een

geladen Schuit in de haven van de Ryp in quam varen / zoo moest men met groote kracht gelyker-hant die Schuit intrekken / om ter plaatze te komen / daar men zoude lossen / ende dat die haven alzoo opgedroogt was / van de Modder of slibber die uit den Beemster quam / datmen met beugelen ende baggeren niet en konde goed maken / ende om oorzaake t'elken maal als 't weder uit den oosten sterk waayden / diergelijk weder alzoo verbuilde als te voren / mosten dikwils en waaren genoodzaakt de Sluis van de Ryp op te zetten / ende het water door de haven in de Polder laten stromen / ende den grond met stokken en beugels omroeren / ende alzo de haven verdiepen / het welke naderhand terwyl de Beemster bedykt is geweest / ende de Water-Molens klaer water uit de Beemster hebben gemalen / en heeft men diergelyke gebreken niet gezien noch vernomen; want als nu die haven eens verdiept is / zo verbuilt hy zelden ofte nimmermeer / en hebben daar en boven nu altoos klaar water in de haven van de Ryp.

104. Alsmen met reden mach spreken / zo is (myns oordeels ende gevoelens) dat die van Haarlem en Leiden wel te vreden behooren te wezen met het bedyken van de Haarlemmer-Meer / en dat zy geen reden en hebben zodanige klachten en questien in te brengen / maar grotelyks verbetert zullen zyn door 't bedyken van dien / ende in 't minste geen schade en zullen lyden / maar veel meer groot voordeel / gelyk als ik hier navolgende met redenen zal bewyzen.

105. Aangaande van de Doorvaart van Haarlem / zal in alle manieren beter en bequamer zyn / als te vooren / het gebeurt nu dikwils dat daar Schepen zyn die met kostelyke Koopmans goederen zyn geladen / en als zy voor de Meer by de Ton komen met een hoog-zuide-wint ende storm / zo zyn ze genoodzaakt om aldaar te moeten blyven leggen / van vreeze dat zy groote schade zoude lyden. Ook mede met een Noordlyke Wind in de Kaege van gelyken / zoo en mogen zy met hare Schepen en Waren niet voortkomen / door dien dat zy het Water van de Meer niet en konden gebruiken / en alzo den Koopman van dien dikwils groote schade lyd / ende ook mede groot perykel van hare Schepen te verliezen / het welke hem heel anders en beter zal toedragen in 't bedyken van de Meer.

106. Als daar een bequame wyde diepe Ringsloot ofte Canaal zal wezen gemaakt / van zestien of twintig Roeden wijt / ofte zoo wyt als men dan met goede ordre ordonneren zal / die men altoos met half wint zal mogen zeilen / en ook mede met gemeene schepen zullen mogen op laveren / en heel zelden zal wezen datmen die niet gebruiken en mag / wel verstaande dat daar mede een bequame trek weg zal werden gemaakt / om dezelve altoos met gemak en gerief met Paarden in de wind zullen mogen optrekken: Ende die Koopluiden zullen met hare waren zelden / of nimmermeer verkort ofte verhindert zyn ofte schade lyden. Welke trekweg ende Canaal mede zal gemaakt werden tot aan de Stad van Leiden toe / en dat ook mede van de Zylpoort af tot aan de Kaag ofte Nieuwe vaart toe / van gelyken / alzo men met het zelve dan best geraden zal vinden.

107. Aangaande van het water / dat nu dikwils heel vuil ende troubel is /

dat zelve zal hem heel anders begeven als 't nu tegenwoordig doet / waar van die van Haarlem ende van Leiden grotelyks verbetert zullen zijn / ende 't zelve als dan zullen moeten pryzen.

108. In den eersten zo ist notoir: ende men kan het ook ligtelyk begrypen / datter alsdan nimmermeer in de Stadt van Haarlem ende Leiden / eenig vuil / stinkende of troubel water en zal mogen komen / ende dat om oorzake / als de Haarlemmer-Meer bedykt ende droog gemaakt zal zyn / ende tot Land gebragt zal wezen / zo en zal daar anders geen water in de Meer komen als klaar regen-water / het welke zal staan op een klei-grond / waar van die slote ende Molen-togten in de Meer mede in de klei gedolven / en gemaakt zullen werden / ende die Water-Molens van de Meer als dan dat klare water in de Ring-sloot zullen maalen / daar nog by komt / dat alle het Duinval dat aan de West-zyde van de Meer in de Ring-sloot mede door verscheiden Canalen komt in zakken. 't Sal als dan in de Ring-sloot behouden wezen / ende niet verbuilen nog troubel werden / door 't stormen van de Meer.

109. Dat zelvige komt mede in de stadt van Haarlem en Leiden / ende dog de principaalste uitwatering van Rynland / door Haarlem en Sparendam moet komen / en uit-geleid werden / als ook mede by 't Huis ter Hart. Hier staat nog op te letten / als die Meer tot land gebragt zal wezen / zo en zullen die omleggende plaetzen en landen nimmermeer gequelt wezen met die extraordinarisse hooge aanperssen en afperssen / zo dat die straten tot Leiden nu dikwils onder loopen / als den wint sterk uit den Noord-oosten waait / en met een sterken Noord-westen wind het water in de stadt Haarlem / en op 't Sparen / een voet 2 of 3 minder is als ordinaris / zo dat ook mede de Schepen over het Sparen niet en konnen komen / moeten dikwils drie of vier dagen tegen Haarlem ende Sparendam blyven leggen ende vertoeven door gebrek van Water. Waar van die koopluiden dikwils verkort werden / ende grote schaden lyden in 't bederven van hare Waren.

110. Yemand mogte zeggen: Als 't een drooge Somer is / zo zal daar ook weinig water in de Ring-sloot wezen / dat zelve is in gelyke forme of de Meer bedykt is ofte niet; want als 't een drooge Somer is / dan en isser nimmermeer veel water in de Binnen-polders / nog op de Meer.

111. Daar tegen zal ik een goede middel stellen / dan zalmen de Buitensluizen met contra deuren maken / ofte die deuren toeschoren / ende niet meer water uit laten loopen als men in 't schutten van de Schepen van nooden heeft / gelykmen in Noord-Holland doet / als daar weinig water is / zo laatmen de nieuwe Sluis ofte Dyker tot Saardam ende Nauwerna toestaan / om 't water in te houden.

112. Dit zoude ik ligtelyk hebben vergeten / als dan het klare regen-water in de Ring-sloot staat als voren verhaalt is / zo zullen de Brouwers van Haarlem en Leiden dat zelve water wel mogen nutten om daar van te brouwen / ende weinig ofte geen veranderingen en zullen vinden tegen het water dat zy nu met groote onkosten ende moeiten moeten halen.

113. Het principaalste ende alderbeste is nog deze / wat mag ter Werelt

beter

beter wezen als na by een heerlyk / lof baarlyk / gebenedyt land te woonen/ daar meest alle des menschen nootdruft / door den zegen des Heeren van komen moet.

114. Alzo de Stad van Haarlem aan twee zyden de duinen heeft / en aan de Zuid-oost zyde het groote water / en niet veel goet land om de stadt en leit/ waar van ook de markt-dagen zober ende weinig moeten wezen / zo zal het bedyken van de Haarlemmer-Meer zulken merklyk profyt ende voordeel geven / datmen 't zelve niet kan uitspreeken.

115. In 't beginsel als het werk zal werden aangetast / zo zullen de werkmeesters / arbeiders ende knegts / dagelyks van doen hebben gereetschappen tot hare werken / het zy hout / yzerwerk / korde-wagens / en andere nootdruftige dingen. Daar en boven mede kost ende kleederen / het welke zy luiden uit de naaste steden zullen moeten halen. In zomma meest alle 't gelt het welke aan deze voorsz. Meer geconzumeert ende verarbeit zoude werden / dat zelve zal meest alle in Holland blyven / en weinig in andere Landen gevoert werden.

116. Als dan dit Groote / heerlyke / Lofbaarlyke / Notable werk met de hulpe Godes bedykt / ende in goede ordre gebragt zal zijn ende voltrokken / zo zullen daar by menigte van Boeren en Huis-luiden in de naaste steden komen met Ros en wagens / ook mede met hare Granen. Desgelykx mede met boter en kaas / en andere waren / welke te lank zoude wezen om te verhalen. So dat een iegelyk ligtelyk verstaan kan (gelyk ook mede het gemeen spreekwoort waar is) daar het volk is / daar is neering ende welvaart.

Een kleyn Lof-gedigt,
Op de MEER.

SOu dit zyn een groot verscheel,
Een lust-hof als een prieel!
Het welk te voren Water was,
Daar na bezet met Boom en Gras?
En vol vrugten abondant,
In 't midden van ons Vaderlant?
Een groot Trezoor met Spys bezet,
Daar menig mensch van heeft te bet?
Van alles wat u hartjen lust,
U dorst en honger wert geblust:
Mag 't beter wezen na een wensch,
Als dekzel, en voetzel tot den mensch?
En hier namaals in Godts Ryk,
Uit genaden Eeuwiglyk?

117. Hier

117. Hier by zal ik nog agter aan stellen de calculatie van deze voorsz. Opkazye / wat ider Morgen Lands / myns oordeels / ontrent zal kosten. Voor dezen heb ik 't zelve nog eens gestelt / waar van ik zommige werken te ligt had over geloopen / verhoopende nu op alles te letten / zo vele als 't doenlyk is na de gave die my den Almogenden Godt gegeven heeft.

118. In den eersten zullen daar moeten wezen ontrent 160 kloeke agtkante Water-Molens / waar van elk ontrent zal kosten 5600 guldens / bedraegt te zamen 896000.

Hier na volgt d'onkosten van den koop van de Landen, daar men den Ring-dyk uit maaken zal.

119. DE Haarlemmer-Meer is ontrent in 't ronde 25 duizent Roeden / zo by raminge in den omgank is bevonden / behalven de plemp werken / en als men rontom koopt in de breete 40 Roeden Lands / en daar van te gebruiken 10 Roede tot den Ring-dyk / ende 12 ofte 14 Roeden tot de gemeene Ring-sloot. Zo blyft daar nog ontrent 16 Roeden agter den Dyk leggen / daarmen de Molens kan zetten ende stellen / ende ook mede de kollien en Kolldyken bequaamelyk mogen maken / ende daarmen den Ring-dyk / van dat overgebleven agterland / mede kan onderhouden. Als ieder Roede lands kost 10 stuivers in koop / dat is 20 gulden ieder Roede in de lengte / en dat te zamen gemultipliceert met 15000 Roeden / komt te zamen 300000 guldens.

120. In de wydte van twaalf Roeden Ring-sloot / en dat agt voet diep / op de lengte van een Roede / is ontrent 84 schaft aarde om den Dyk mede te maken / ieder schaft zal ontrent kosten van arbeits-loon 10 stuiv. bedraagt ieder Roede in de lengte 42. guld. en dat gemultipliceert met 15000 Roeden in de ronte van den gehelen omgank van den Dyk / bedraagt te zaamen 630000 g.

15000
42
30000
60000
630000

121. Voor alle zaken / het beste zal wezen dat men de Ring-dyk in de breete moet maken / want het is beter daar na den Dyk op te hopen / als ter zyden aan te klampen of te verbreeden. En ook mede datmen den agter dyk van binnen van de kruin af / 5 a 6 Roeden breeder maakt als de Beemster / of andere bedykte Meeren / en den Not-sloot op de halve diepte en op half water keerende / voor 't doorlekken en aanperssen van de Ring dyk en Ring-sloots water: Met een suffisante cadyk van agteren tot een water keeringe seperate van de landen. Want den Dyk blyvende voor 't gemeen is alsoo beguaam en vrugtbaer tot hooi-landen / als andere / om voor 't gemeen te verhueren.

122. Nog die Ring-sloot aan de west-zyde / ofte geest kant vier Roeden te verwyden / het welke de principale vaart en uitwatering zal wezen / die zelve alder=

alderecrst op te maaken / om de doorvaart van Haerlem niet te beletten / nog te verhinderen / ook die van der Gouda / en een iegelyk wel te contenteeren / ende dat van de Ton van Haarlem af / tot aan de Wetering toe / is omtrent lank 7000 Roeden / en ieder Roe in de langte / met die koop van 't land en arbeits loon zal ontrent kosten 15 gulden / bedraagt nog 105000.

123. De plemp-werken zijn ontrent lank 1600 Roeden / ieder Roe zal ontrent kosten 200 guldens / wel verstaande / die voor boezem over de Eilanden van Ruig oor met het gat by den Overtoom over te plempen; ook mede by de ton van Haarlem / desgelyks mede by de Kaag. De Wetering met nog meer andere Canalen en sloten / bedraagt nog / als 't te zamen gemultipliceert is / de somma van 320000 guldens.

124. De Ring dyk aan de west-zyde / daar de principaalste vaart zal wezen van de Haarlemmer ton af / tot aan de Wetering toe / van buiten aan de Ring-sloot al te zamen te beschoeien / zal ider Roe in de langte ontrent kosten twaalf guldens / bedraagt die 7000 Roeden in de geheele langte 84000 gulden.

125. De binnen werken / te weten / die Wegen en Sloten / Molen togten en Vaarten / Klokken en Klok dyken en andere affeiren / werden doorgaans gerekent op een derdendeel te kosten van de buiten werken / bedraagt nog ontrent 778000 gulden.

126. Nog aan Sluizen en uitwateringen te maken / by 't huis ter Hart / ende andere gelegen plaatzen / ook mede de kleine Sluiskens door den Ringdyk daar Molens zullen door malen 1012000 gulden.

127. Nog voor een reckening / of het gebeurde datmen de Meer het eerste jaar als de plemp-werken gemaakt zijn / niet en konde sluiten / ende datmen die Ring sloot zo haast niet op zyn behoorlyke diepte en konde krygen / en dat die plemp-werken daarom groote schade zouden lyden / zo zal men genoodzaakt wezen vier of vyf Greenen / Sassen of Kolken te maaken ter bequamer plaatzen / om in ende uit de Meer te mogen varen / zo lange tot dat den Ring-sloot op zijn behoorlyke diepte gemaakt zal zyn / ende die Molens zo veel water uit de Meer gemalen zullen hebben / dat alle plemp-werken ontlast zijn / ende als dan de Sassen weder op breeken / en den Ring-dyk rontom in 't geheel digt sluyten / zal nog ontrent kosten 42000 gulden.

128. Nog aan Noorts hout / om dagelykx te gebruiken tot kleine schoeiwerken / met het onderhout ende betimmeren van de Water-Molens al eer men aan 't cavelen komt 83000 guldens.

129. Nog voor den Dyk-graaf ende Heem-raden / Bewint-hebbers / Land-meeters / Opzienders / Schuitevoerders / Boden / Knegts / geduerende tot aan de caveling toe / voor drie jaren 80000 gulden.

130. Nog aan vier Heeren huizen of keten ter bequamer plaatzen / op verscheiden kanten van de Meer / om dagelyks Rezidentie in te houden / met 4 of 5 Heeren schuiten tot gerys (om van het eene werk na het andere te varen) met nog sommige Hout-tuinen daar by / 10000 gulden.

131. Nog tot een toe-slag ende meer andere quade kosten in voorraat / het zy Riet / Rys / Takken / Hout / Yzerwerk / Spykers ende Arbeits loon als men in 't bedyken is / om die Plemp-werken dagelyks te onderhouden / zo lange als 't water in de Meer nog kragt baaren kan / om mede de Ring-dyk de quade steden te verzien / ende nog andere kosten meer. Item /

132. Eenige vergaderingen met de groote Steden / desgelyks mede met de Heeren van Rynland / ende andere Huislieden van de omleggende Dorpen / om alzo gelykerhant in 't goede met malkander te accorderen / ende alzo dit groote / heerlyke / losbaarlyke werk met Godes hulpe mogen beginnen / en tot een goet einde / met alle ordre in cabelinge te brengen / 70000 guld.

133. Nog zijnder twee voornamelyke zaken dieook wel bedagt dienen te wezen / het eene dat is / dat den Ring-sloot ende trek-weg mede door de stadt van Leiden zal gaan / om dat het stromende water van de Molens mede door Leiden heen en weder zal zwieren ende stroomen.

134. Het andere dat is / of gebeurde dat de gront ofte slibber voor Sparendam begon op te droogen ende te verbuillen / alzo Sparendam in een hop of inwykinge gelegen is / het welke de Scheepvaart zoude verhinderen en beletten (waar voor ons Godt wil verhoeden) zo zal men mogen de Nieuwe Vaart van Haarlem af tot aan het huis ter Hart toe / verwyden / zo veel Roeden als het noodig zoude zijn / om aldaar een kolk te ordonneren / ende sluizen te maaken / daar men altoos behoorlyk kan doorschutten op het Y / om alzo een bequame diepe vaart te behouden tot welstant van de Stadt van Haarlem / en andere die dezelve vaart moeten gebruiken en van doen hebben. Voor deze twee notabele stukken nog gereekent 100000 gulden.

135. Dit alles bedraagt al te zamen zes ende dertigmaal hondert duizent gulden. Ende als de Meer uitbrengt 20000 Morgen / zo komt ieder Morgen te kosten 180 gulden.

896000
300000
630000
105000
320000
84000
778000
102000
42000
83000
80000
10000
70000
100000
3600000 guld.

Kort

Kort Verhaal

Van de Meeren die in Noort-Hollant bedykt zyn, tegen Saardam ende den Huigen-dyk, het welke al te zamen geschiet is na Datum van het Jaar 1608, ende ook mede van de Sluizen ende uit-wateringen die om dier oorzaake gemaakt ende geleit zyn, het welke de nieuwe bedykte Meeren hebben doen maaken, ende bekostigen.

136. IN den eersten 30 is den Beemster bedykt / is groot zuiver lant 7545. Morgen.

Nog de Purmer bedykt / is groot 3000 Morgen.

Nog de Wormer bedykt / is groot 1790 Morgen.

Nog de Schermer bedykt / is groot ontrent 6000 Morgen.

Nog de enge Wormer bedykt / 190 Morgen.

Nog de Schalsmeer bedykt / 75 Morgen.

137. Dit alles bedraagt 18600 Morgen / dat nu tegenwoordig den boezem aldaar kleinder is als te voren / al eer die Meeren bedykt waren.

138. Hier tegen hebben de Heeren van de Beemster doen maken een canaal ofte uitwatering / beginnende van de Schermer af / door Urzem / langsde Walegs-dyk / lopende mede voorby Avenhorn ende den ouden Dyk / tot aan de kant van de Zuider-Zee / met nog een nieuwe Sluis of Duyker aldaar in de Zee-dyk geleit / om het water te lossen.

139. Nog heeft den Beemster doen maaken de groote steenen Duiker op Saardam.

140. De bedykers van de Purmer hebben doen maken het Sas / op het Oost-einde van de Haven van Edam.

141. De Heeren bedykers van de Schermer hebben doen maken het canaal ofte uitwatering / door het Krommenyer en Wessaner velt / strekkende tot aan Nauwerna toe / met nog mede de steenen sluis die op Nauwerna geleit is / op het Y.

142. De Dycazye van de Wormer hebben doen maaken een Sluis op de Nieuwen-dam / dewelke uitwatert op de Wyker-Meer.

134. Tegen deze nieuwe gemaakte sluizen ende uit-wateringen malen nu tegenwoordig 45 Water-Molens meer / als te voren op de groote boezem

zem deden / die nu ontrent 18600 Morgen kleinder is als te vooren / eer die Meeren bedykt waren / welke drie sluizen gantsch tegen de natuer geleit zijn. Het een dat is een Duiker op Saardam / met de sluis op Nauwerna / en de sluis op Nieuwendam.

144. Veel luiden in Noord Holland zijn deze gelegentheit en uitwateringen wel bekent / en weten wel dat meest altyt en doorgaans in deze quartieren de winden Zuit-west / Zuiden en Zuit-oost waaien.

145. Dat zelve maakt wel laag water op het Y / maar daar en tegen parst altyt de Saan afwaarts ende Noort aan. Desgelykx doet mede de Nieuwe vaart van Nauwerna / als ook mede de uitwatering na den Nieuwen Dam die dog zeer weinig nut ende profijt kan doen / ende dat om oorzaake dat de uitwatering door de Wyker-Meer altoos vol geslikt en verdroogt is.

146. Alzo ist ook mede met meest alle de Polders die in Zuid hollant leggen / die op de Schie en Rotte malen / ende hare uitwatering hebben op de Maze / hebben een kleinen boezem / ende met Zuit weste winden weinig water door hare Sluizen konnen lossen / door 't aanparssen van de Maze / en afparssen van de Canalen.

N O T A.

147. SO de Heeren bedykers van de Beemster / in 't begin van hare Oplkagie met de Heeren van de uitwaterende Sluizen / en met de Stadt van Hoorn hadden geaccordeert / het welke in 't begin op een zeer goede voet stonde / om de uitwatering te maken door Aven-horn / ende de Naam-sloot / het welk een zeer schoone / diepe / regte Canaal ende wyde Sloot is / lopende ten naasten by Noordoost aan / tot op de hoek van de Zeedyk by de Watermolens / staande by het Hulkjen / strekken voort tot aan de Stadt van Hoorn by de Zee-dyk langs: Zo hadden alle deze nieuwe bedykte Meeren / met die oude Landen aldaar omtrent gelegen / tegen de Huige-dyk en Saardam al te zamen volkomen wel gedient / ende met hare uitwateringen wel geholpen geweest: ja zelden / of nimmermeer des winters verlegen zoude geweest hebben met hoog water / 't welke komt al te zamen met die nature bykans na wensch / de aanperssinge van de Naamsloot / en afperzinge van de Zuider Zee.

148. Waar mede ik alhier te kennen wil geven / dat alle Sluizen ende uitwateringen van de Haarlemmer-Meer / die nu tegenwoordig by 't Huis ter Hart / op Sparendam / en anderzins zijn / die zelve leggen al te zamen zo wel op zodanige winden / gantsch ende geheel met die nature bykans zo wel als men het zelve zoude konnen begeeren ende wenschen / tot bequame en volkomen uitwateringen.

149. En ook mede in 't bedyken van de Haarlemmer-Meer is daar nog zulke bequaamheit om Sluizen te maaken / alles tot een overvloet.

150. Zo datmen mijns oordeels dit voorsz: groote / nootwendige / lofbaarlijke /

ke / heerlyke en profytable werk / het bedyken van de Haarlemmer-Meer niet en behoort agterwege te houden / maar alle vlyt en naarstigheit behooren te doen en aan te wenden / om het werk te bevorderen / ende dat buiten iemants schade van de groote steden / ende oude Landen van Rynlant / ofte iemant anders aldaar ontrent gelegen.

151. Alzo ik hier met reden zeer klaarlyk aangewezen heb / dat meest alle de boezem tegen den huige-dyk / en het Y / of Saardam in Noort-Hollant weg genomen is / door 't bedyken van allen die Meeren / die vooren verhaalt zijn / ende het water nu in Zee lossen moet door die smalle / naauwe / lange uitwateringen ende Canalen / het welk nog redelyker wyze wel gaan kan / al hoe wel dat het tegen de natuere komt / met de Zuit-weste winden / die meest in Hollant waaien / als voren gezeit is. Daar mede ik alhier te kennen wil geven / dat de boezem van de Haarlemmer-Meer daer niet by te gelyken en is / het welke het wyt ende breet kan verspreiden / ende dat voornamelyk in de voor-boezem benoorden 't huis ter hart / het welk op de kant van 't Y leit. Desgelyks mede in de groote wyde Ring-sloot / van ontrent zestien duizent Roeden in het ronde / en ontrent zestien roeden wyt / 't een min / 't ander meer / met de vaart tegen Haarlem ende Amsterdam / het Sparen tot aan Sparendam toe / dewelke mede digt aan de sluizen leit. Desgelykx mede den Amstel / de Braassem-Meer / de vaart na Leiden / ende meer andere sloten ende wateringen / zo dat mijns bedunkens is / dat men zelden verlegen zal zijn met het hooge water in de Ring-sloot / meer als te vooren. Ende voort als 't al gezeit is / zo kan men ligter een half-vat ledig tappen als een Ox hooft : Men zeit voor een spreekwoort : het water loopt daar 't laagste is / het welke ook waar is: de ebbe moet lager loopen als 't binnen-water / zal het water in Zee gelost werden / ende het zelve water mag genoegzaam in de Noort-Zee / en Spaanze Zee / 't welk de Moer is van alle die Wateren / daar alle Revieren oploopen / zo de Schrifture vermelt / en de Zee en hoogt daar niet van.

152. Nog is dit mede een zekere Regel / als 't in de Herfst of winter veel nat weder is / en sterk regent / dat de binnen Polders met haar water verlegen zyn / zo is de Haarlemmer-Meer mede altoos vol waters: en of daar dan al een ebbe komt / het welk zo weinig bedragen kan op zodanigen grooten water-plas / zo dat dit den regten zin van alle het werk is.

Veel bequamen goeden Sluizen op de Y kant:
Doet het water wel of lossen uit het oude lant.

153. Alzo ik in myn voorgaande Haarlemmer-Meer Boek veel verscheiden notable Artykelen voorgestelt en bewezen heb / van 't bedyken en droog maken van dien. Zo ist dat daar eenige tegensprekers haar geopenbaart hebben / die dit niet en konnen lyden / en zoeken dit Nootwendige / treffelyke / heerlyke werk om verre te stoten / en die Octroianten en verzoekers van dien / alzoo een bullebak voor d'oogen te stellen / Schermende met blinde slagen na haar eigen schaduwe. Gelyk een Schip

dat zonder Stuerman / en zonder Kompas roereloos door de Zee vaart / met onbevaren volk / heen ende weer zwierende / den regten have niet vinden en kan / moet eindelyk het gantsche Schip door quaat beleit verliezen.

154. In de Maant July 1624 / zo is my een boekxken behandigt / het welke uitgegaan was / op den naam van eene Claas Arentsz. Colebelt / Lant-meter tot Leiden / ofte door eenen anderen Wargeest / de welke zustineert en voorstelt / dat het beter zoude wezen dat men die Haarlemmer-Meer, en de Leitze Meer tot water zoude laten blyven / dan dat men die zelve tot goet Lant zoude maken / het welke is strydende gantsch ende geheel tegen myn natuere en gevoelen.

155. Gelyk als hy 't zelve afbeelt met een schip / in 't voorste blat: Waar mede hy zulks wil bewyzen / ende schynt lust en pleizier daar in te hebben / om nog met groote schepen in 't midden van Hollant door de Veenen te varen: Al zoude het alles bederven en in ruine loopen dat daar ontrent is.

156. Daar by stelt hy mede / dat verandering ende nieuwigheit zwarigheit baart.

157. Als dat waar zoude wezen / dat men geen dink zoude mogen veranderen / vernieuwen of verbeteren / zo zoude onze Voor-Ouderen in vele zaken dapper gemist ende gedoolt hebben / de welke voor ons den weg bereit hebben / daar door nu Hollant / door de zegen des Heeren / in veel treffelyke werken opgekomen ende verbetert is.

158. Ontrent drie hondert Jaren geleden / doen was Hollant nog gantsch en gaar weinig / ende was op veel plaatzen weinig met volk bewoont. Doen ter tyt lagen die lage landen in Zuit-ende Noort Hollant / nog met die buiten wateren gemeen / ende veele dammen ende Zee-dyken en waren nog niet gesloten nog gestopt / zo dat meest alle die lage Landen weinig goede vrugten konden dragen / anders als Riet / Rap / Babelen / Biezen / dompen ende ander onkruit / zo dat men daar weinig Koe-beesten konden ophouden.

159. Het is ontrent hondert en vyf en-tzeventig Jaren geleden / dat daar nog niet een Water-Molen in Zuit nog Noor-Hollant en was, om de Landen droog te houden: Alzo my van verscheiden loofwaardige luiden van Delft verhaalt is. Was dat in 't eerste mede niet wel een groote verandering ende nieuwigheit? Daar door nu alle die treffelyke landen door Godes zegen opgekomen / verbetert ende gebeneficeert zijn: desgelyks mede door de Water Molens zo veel groote Meeren en Moerassen droog gemaakte ende tot Lant opgebrogt zijn / als voor verhaalt is.

160. Zijn dit niet van de principaalste middelen / daar Hollant mede op gekomen is? Als mede de Zeevaart / welke middelen onze Voor-Ouderen met groote neerstigheid behartigt hebben / waar van den Almogenden Godt den zegen gegeven heeft.

161. Waar mede ik alhier te kennen wil geven / ende Colebelt gevraagt hebben / of deze veranderingen eenige zwarigheit en schade baart / dat en kan

ilt

ik niet zien nog eenigzins bemerken. Wat waren meest alle die steden in Noort Hollant? Wat was Amsterdam over drie hondert ende vyftig Jaren? Maar een Visschers dorp / het welke nu door Godes zegen / door verscheiden middelen ende nieuwigheit / zo treffelyken Koop stadt is geworden / daar nu alle de heerlyke / schoone / treffelyke gebouwen getimmert zijn / ende is nu by na die beste gelegentheit van de Scheeps vaart die in Europa te vinden is / met nog daar by alle die schoone / heerlyke / ende cierlyke plantazie / op de straten ende burgwallen / gelyk een Konink Warande / waar van Amsterdam nu wel een nieuwe Werelt / of een werelt op zijn zelver genoemt mag werden.

162. Of Colevelt alle verandering ende nieuwigheit om verre wil smyten / zo zoude men ook mogen zeggen / dat den Handel op Oost-Indien mede een nieuwigheit is / dewelke in mijn leven opgekomen is / daar Dirk van Os een van de eerste Auteurs van geweest is / zo ik hem zelver heb hooren verhalen / dewelke nu bykans zo magtig is als meenig Konink.

Om nu te komen tot die veranderinge van d'ander Noort-Hollantsche Steden.

163. De Stadt van Alkmaar / zo men zeit / heeft den naam gekregen van Almeer / om dat die zelve rontom in de Meeren gelegen was / dewelke indien tyt ook niet met allen en was / ende is nu een bequame wel geordineerde Lant-stadt / met treffelyke Markt-dagen.

164. Wat was Hoorn in voor tyden? Niet. Daar die Stadt van Hoorn nu leit / waren eenige huizen / ende wierden genaamt het Hoorntgen / alzo ik voor dezen wel van een oud man van Groost-huizen heb hooren verhalen / is mede nu door de veranderinge een bequame Lant-stadt / ende Zee-stadt.

165. Men ziet dat Enkhuizen den naam gekregen heeft van Enkelhuizen / om dat daar eenige huizen by malkander stonden / het welke door de verandering ende zegen des Heeren nu de principaalste Zee-stadt is / van de groote Visscherije en Haring-vangst.

Hadden onze Voor-Ouders voor ons niet gedaan,
Hollant hadden ligtelyk tot niet gegaan.
Maar om dat zy voor ons gestreden hebben als Helden,
Is voor ons nu bereit veel schoonen Weiden en Velden.
Met nog daar by, Heerlyke wooninge abondant:
Zo dat wy nu veilig woonen in ons Vader-lant.

166. Nog zal ik een weinig verhalen van Colevelts voorstelling / aldaar hy in zijn boekxken mede verhaalt / van de groote boezem / het welke ik genoegzaam in 't voorgaande bewezen heb: stelt mede voor / wie zal verzekeren dat het bedyken van de Haarlemmer-Meer wel gelukken zal; is dit niet een slegte reden? het schynt of Colevelt wel van alles verzekeringe zoude willen hebben.

167. Waar is hier ter werelt eenig Koninkꝫ/ Keizer/ Vorst/ Prins ofte Heer die zo Ryk / zo wys / of zo magtig is die iemant verzeekeren kan van eenige Rykdommen / tydelijke middelen / goederen ofte haven? zijn wy niet alle onder de hand Gods begrepen / en moeten wy 't zelve niet alle van den zegen des Heeren verwagten / ende op zijne genade betrouwen. Bouwt den Akkerman niet / op hope dat hy vrugten zal ontfangen? Werpt een Visscher zijn Net niet uit op een goede vangst? Leit een Schipper zijn Reis niet aan / op hope dat hy dezelve zal volbrengen? Waren die Heeren Bedykers van de Beemster al verzekert / doen zy het werk aanleiden / 't welk nu Godt lof zo heerlyk en tresselyken landtsdouwe is? Waren die Bedykers al verzekert van alle die Meeren in myn Meer-Boek verhaalt / tot 26 in 't getal / die nu al te zamen droog gemaakt en tot lant gekomen zijn? Waren die Bewinthebbers van de Oost-Indische Compagnie al verzekert / doen zy haar zaken eerst aan leiden? Ik denk neen. Wie is hier ter Werelt zo slegt / of zo onverstandig / die zijne zaaken ligtvaardig of onbedagt zal beginnen / maar dat elk zijn devoir behoort te doen / om zyne zaken zo wel te beleggen en verzorgen / zo veel alst immers doenlyk is / en als dan den Heere zijn zaken bevelen.

168. Nog verhaalt Colevelt mede / heeft men 't ongeluk in Holstein niet gezien / hoe dat 't met de Megger Zee / Butsloot en Noort strant gegaan is / het welke (mijns oordeels) onbedogt gesproken is.

169. Heeft den Almogenden Godt niet duizent middelen om de menschen te straffen / om de zonde wille / die (Godt betert) in Oostlant veel geschieden? is Sodoma en Gomorra om hare misdaat en zonde wille niet onder gegaan? Daaromme laat ons altoos die zonde vlieden en myden / op dat ons de plage mede niet over 't hooft en kome.

170. Colevelt zeide mede / dat door 't bedyken van de Meer / 't meestendeel van de Meer-Vis zal verliezen. Daar tegen maakt men weder schoone Vis-vyvers om de huizen ende erven / om wederom de Vis te plauten ende te doen groeien.

171. Behalven dat nog / zo komt daar mede in de Molen togten / de Cruisvaarten en in de sloten / abondant schone graauwe Aal / Carper / en veelderhande andere Vis. Desgelyks mede in de groote / wyde Ring-sloot rontom de Meer van gelyken.

172. En voort / alzo de Veenen dewelke heel water ryk zijn / na by de Stadt Leiden / Amsterdam en Haarlem gelegen zijn / zo zal 't zelve nog genoegzaam met de Meer-vis gevonde konnen werden. Behalven dien zo blyft de Zuider-Zee / en het Ye in hare volle stant ende forme / om die Vis daar in te groeien als voren.

173. Denkt wederom in contrary daer tegen / wat men in de bedykte Meer by menigte van schoone vrugten zullen konnen genieten / Boter en Kaas / veelerhande Vleis / gevogelte / Hoenderen en Eyeren / en andere gewassen / het welk te lank zoude wezen om te nomineren / ende ik genoegzaam voren verhaalt heb / daar men wel twintig-maal zo veel menschen mede zoude

konnen

komen ſpyzen en voeden / dat by de Meer-vis naauwelyks een boon te vergelyken is.

174. Alzoo mijn Meer-Boek bykans geeindigt is/ en mijns goetdunkens van deze materie genoegzaam verhaalt is / zo zal ik my nu weder keeren tot het voorgaande / en stellen hier noch by drie gedigten / op het bedijken van de Haarlemmer-Meer.

ALs men het Vaderland in tyts nog wil bewaren,
't Is tyt te vangen aan, geen koſt daar aan te ſparen,
't Omdyken deze MEER die hier beſchreven ſtaat,
En wachten niet te lang, eer dat het valt te laat:
En zoeken ook vooral dat niemant wert vermindert;
Dat Haarlem, Leiden, ook geenſints en wert verhindert;
Van alles zulk gerief, met vaarten, ſloten, wegen,
Al t'zaam zoo wel gemaakt, dat niemant heeft daar tegen.
Het klare waterſtroom gemalen uit de valeyen,
Altyt door Haarlem heen na Sparendam te leyen.
Daar noch te maken by, veel Spuyen ende Sluizen,
Dat al 't ofwaters loop na Zee zal heene kluizen.
Noch daar en boven, dat veel vaarten door de MEER,
Dat d'Huisman daar ontrent mag varen heen en weêr.
De Schepen buiten om, gelaân met koopmans waren,
Zullen altyt konnen voort, en veilig mogen varen,
Met 't paart al voor de lyn, zullen zy gaan trekken heên,
Alzoo na Gouda toe, van Haarlem of na 't Veen.
Is dit niet beter doen als 't zeilen door de Meer?
Met groote ſtorm en wint raakt menig Schip om veer.

ALs 't razen van dees MEER zyn kragt zal zyn benomen,
En dat den grond van dien zal boven zyn gekomen,
Dan zal den grooten Wolf zyn brullen zyn gedaan,
Het ſlyten van het land zal ook ſtil blyven ſtaan.
Wat zal 't een ander doen dan zyn in dees contreyen!
Dat men in plaats van dien veel vrugten zal gaan zeyen,
Op hoop dat God den heer zyn zegen ook zal geven,
Dat vele die nu zyn, noch mogen dat beleven,
Dat men die groote MEER zal bruiken tot goet land,
En dat die wegen recht met boomen zyn beplant,
De weiden wel begroeit met gras en ook met krollen,

Den wagen op den weg zal heen en weêr gaan rollen,
Den Bouw-man ook aldaar zyn Akkerwerk zal doen,
Den Hovenier daar by in 't loffelyk zeizoen,
Zyn Tuin zal doen bezaayen met veelderhande kruit,
Die hy verwachten zal vol voedzel en virtuit.
De Beeften op het Velt (neemt dit in dank van my)
Zullen geven haar noot, met boter, melk daar by.
Al schynt dit noch wat veer, al is 't noch vry onzien,
Door Godes zegen groot kan dit noch al geschiên.

Liefhebbers van het Vaderland,
Dit groot werk neemt by der hand,
Eer dat het komt in meer verdriet,
Dat al de Veenen gaan te niet,
In plaats van Landt, een groote Zee,
Is 't dit niet jammer ende wee!
Dat dit dus langer leggen zal,
Bederven 't alles om en al.
Ziet wat een plaag hangt over 't hooft,
Is dat die MEER niet wort verdooft,
Wat zal 't dan wezen al in 't left,
Den Veen-boer die moet uit zyn neft,
Verlaten 't al wat daar aan kleeft,
Huis ende Erf, al wat hy heeft.
Denkt dit Liefhebbers voor als naar,
In 't eind den Boer een bedelaar.

Mocht Colevelt dan komen weer,
Als al den hoop dan is om veer,
En maken 't spel dan weer te regt,
Zoo was hy wel een liftig knegt,
Veel liftiger als Allegaar,
Dit 's myn Advys in 't Openbaar.

Tandem bona causa triumphat.

Al-

ALzo ik Jan Adriaansz. Leegwater, dit myn Meer-boek met myn groote Caarte / dien ik voor dezen alles uit een goede meininge gedaan en gemaakt hebbe / tot welstand ende voorbereidinge tot het bedyken en droog-maken van de Haarlemmer-Meer, welke Caarte ik aan verscheiden Heeren vertoont ende geschonken heb / niet door ymants porren / of aandringen: maar als een liefhebber en beminder van 't gemeene beste voor 't Vaderland / verhopende dat ik hier voor noch zal genieten een recompens ofte vereeringe van myn langdurigen arbeid ende moeite / ende dat het gemeene spreek-woort waar zal zyn /

Laborem mitigat merces,

Het loon verzoet den arbeid.

Hier mede wil ik myn schryven afkorten / en zo ik hier inne wat gemist mochte hebben / het welke niet zo wel getroffen is / als in 't bedyken wel bevonden kan werden / dat bid ik U E. Heeren my 't zelve ten beste ende ten goede te houden / en zo ik nog iets goets hebbe / het welke tot profyt en voordeel van deze dykazie ende gemeene lands welvaart zoude mogen dienen en strekken / dat zelve wil ik tot allen tyden mede deelen / en dienen met de gaven die my den Heere gegeven heeft.

Den Almogenden, Goeden, Barmhertigen ende Genadigen God, die Hemel ende Aarde geschapen en gemaakt heeft, die wil zyn zegen hier over strekken, en geven UE. al te zamen een gerust en vredig lang leven, ende dat alderbeste na Ziel en Lighaam, ende hier namaals dat alderopperste goed hier boven in den Hemel, met alle Geloovigen en Vroomen, die 't zelve uit genaden zullen bezitten in der eeuwigheit,

AMEN.

AL 't geen dat men by giſſing ſtelt,
En werd niet altyt net getelt.
Dit ſtellen heeft alzulken zin,
Daar is ook veel bedenkens in.
Iſt niet zoo naauw in lid 't bedocht,
't Is uit goethartigheit gewrocht:
En voor het Vaderland gedaan,
Wilt dit van my in dank ontfaan.

OF iemand myn Meer-Boek eens las,
En na zyn zin niet wel en was,
Kan 't die dan maken (dat 's een man)
Dat ellek een behagen kan.
Van als zoo zuiver ende klaar,
Dat niet en hapert hier of daar.
Dat 's een goed Meeſter, wel geleerd,
Die nimmermeer iets maakt verkeerd,
Die wind het ſpel, dit 's myn advys,
En ook daar by die beſte prys.

Nihil ab omni parte beatum.

J. A. L. W. Ingenieur ende
Molenmaker van de RYP.

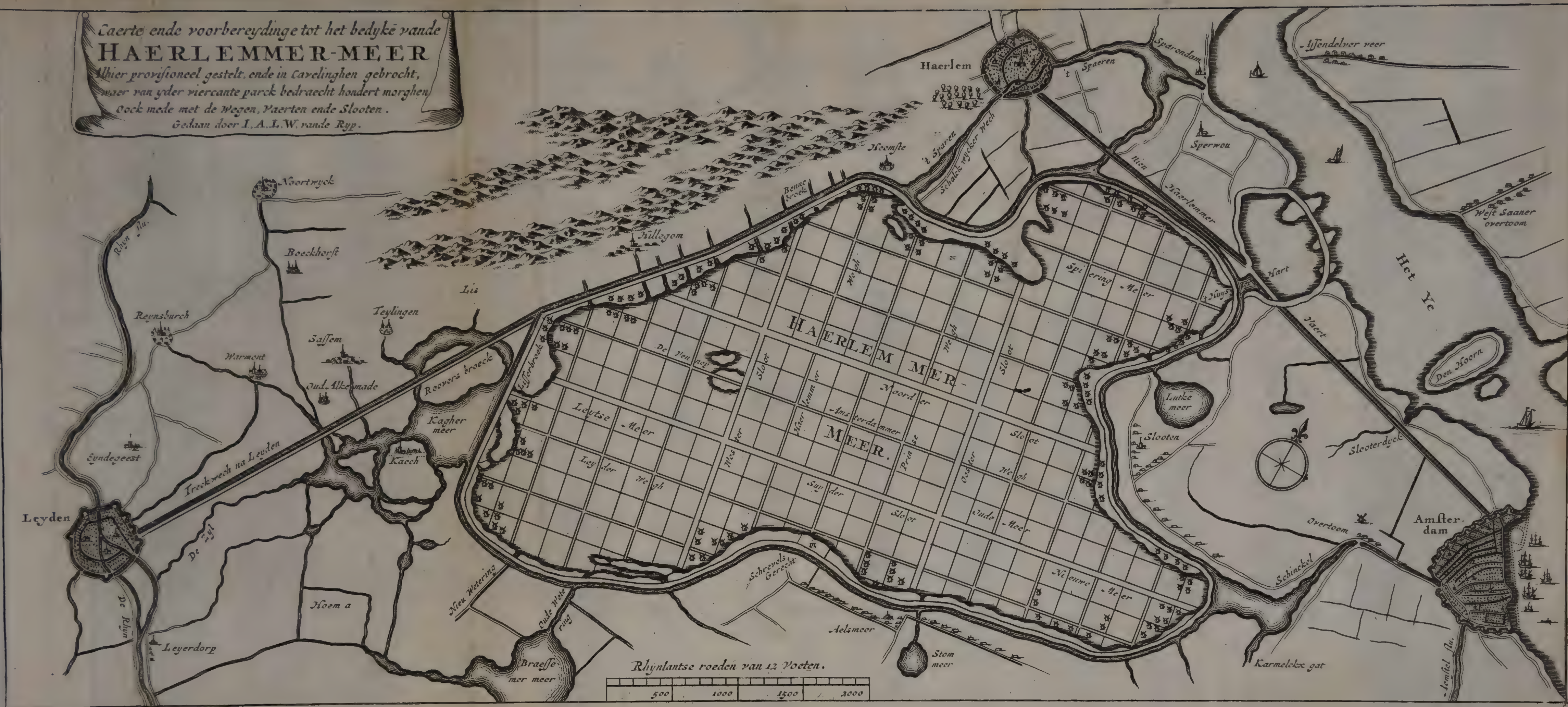
1643.

Na

NA dat ik doorgelezen had,
't Begin tot aan het laatste blad,
Gedacht ik aan LEEG-WATERS geest,
Die hier van 't minste tot het meest,
Tot voordeel van 't gemeene Land,
Aan yder een zyn kunst voortplant,
En wyst ons aan 't schaad'lyk bederf,
En 't missen van zoo menig Erf,
Daar d'Huisman zyn nazaat om treurt,
Om 't geen zyn voorzaat is gebeurt,
Verlies van Haven ende goet,
't Verdelgen van zoo menig bloed,
Van Land, van Akkers, en Gebouw,
Van Huis, van Kinders, en van Vrouw,
Dit alles toont LEEG-WATER hier,
Met Kaart en lett'ren op 't papier,
Hoe dat men met een kleine kost
Van deze Wolf kan zyn verlost,
Tot nut en welvaart van de Steên,
En groot vermaak voor yder een.
Zoo iemant vraagt, wie is doch dees,
Daar van ik al dit wonder lees?
Hy telt jaren zevenmaal tien,
En vier daar toe, alzoo ik mien,
En is woonagtig in de RYP,
Een Eiland van een klein begryp;
De Beemster Nabuur, die door kracht
Van Water is tot Land gebracht,
Waar aan hy heeft zyn kunst getoont,
Waar van het werk zyn Meester kroont,
Daar in hy voor 't Noordelands volk
Dreef 't water uit de diepe kolk,
Met Moolens, Sluizen, door den Dyk,
En maakte zyn Aannemers ryk:
Die bosschen nat, ons in de weeg,
Uitmaalden ende maakte 't leeg:
Die Amsterdamsch zoet Klok-geluit
Gestelt heeft als een pronk en Bruid.

Of Haarlem vraagd', is dat de Man
Die 't werk zoo wel durft taſten an?
En of Batavys Leiden zei,
Ik zie de gronden en de klei
Van Veen, van Darch, ende Zant,
Zoo alles hadden in zyn hand;
En of het *Snelles* niet en wiſt,
En of *van Schoten* hem had vergiſt,
En of *Douwen* niet had doorzeilt,
En de grond van 't MEER gepeilt,
En niet en kende deze plas,
Hoe ſchaad'lyk by haar tyden was,
Zeg ik ja, maar het is verdriet,
Dat by haar tyden niet geſchiet:
Haar ſchriften tonen kloek verſtant,
En zweven tot aan 's Waerelds kant;
Doch deze tyden zyn voorby;
Daarom ſtel ik ze aan een zy,
En wenſche dat m'er eens om dacht,
En 't groote ſtuk-werk eens volbracht,
En dat in plaatze van Neptuin,
Ceres, Pomona tot een Kruin
In 't hoogſte mogte zyn beplant,
Door Godes hulp en menſchen hand,
Daar toe ik zynen zegen wenſch,
Tot vrugt en welvaart van den menſch.
Of hier den ſchrand'ren *Kolevelt*
Zyn letteren hier tegen ſtelt,
Die laat ik Leids uitleg bevolen;
En wys hem tot de Smit en kolen.

Finis coronat opus.

Caerte ende voorbereydinge tot het bedykē vande
HAERLEMMER-MEER
Alhier provisioneel gestelt, ende in Cavelinghen gebrocht,
waer van yder viercante parck bedraecht hondert morghen
Oock mede met de Wegen, Vaerten ende Slooten.
Gedaan door I.A.L.W. vande Ryp.
Haerlem
Sparendam
't Spaeren
Yssendelver veer
Heemste
't Sparen
Schalckwycker Wech
Sperwou
Nieu Haerlemmer Vaert
Noortwyck
Rhyn flu.
Benne broeck
Hillegom
Boeckhorst
Lis
West Saaner overtoom
Het Ye
Hart
Huys
Spiering Meer
Teylingen
Reynsburch
Sassem
Warmont
HAERLEM MER-MEER.
Den Hoorn
De Venne
Lisserbroeck
Roovers broeck
Oud Alkemade
Kagher meer
Lutke meer
Leytse Meer
Noorder Sloot
Amsterdammer
Haerlemmer Wegh
Sloot
Eyndegeest
Kaech
Slooten
Slooterdyck
Treckwech na Leyden
Leyder Wegh
Prince
Ooster Wegh
Suyder Sloot
Oude Meer
Overtoom
Amsterdam
Leyden
De Zyl
Schrevels Gerecht
Nieuwe Meer
Schinckel
Nieu Wetering
Oude Wetering
Hoem a
De Rhyn
Leyerdorp
Aelsmeer
Stom meer
Braesse mer meer
Rhynlantse roeden van 12 Voeten.
500
1000
1500
2000
Karmelckx gat
Amstel flu.

00000000146100